

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Veronika Prixová

Aktuální otázky postpenitenciární péče

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 8.1.2018

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text práce má 157 056 znaků včetně mezer a poznámek pod čarou.

Veronika Prixová

V Praze dne 8.1.2018

Ráda bych touto cestou poděkovala paní JUDr. Marii Vanduchové, CSc. za odborné rady a vstřícnost při vedení diplomové práce. Dále děkuji svým rodičům a přátelům, kteří mě po celou dobu studia podporovali, především pak Michaele Machové.

Obsah

Veronika Prixová	1
Aktuální otázky postpenitenciární péče	1
Diplomová práce.....	1
Úvod	6
1. Pojem penitenciárního a postpenitenciárního zacházení	7
1.1. Penitenciární péče	7
1.2. Resocializace	8
1.3. Postpenitenciární péče	8
2. Penitenciární zacházení	9
2.1. Aktivity OSN	10
2.2. Aktivity Rady Evropy	11
2.3. Legislativa Evropské unie.....	12
2.4. Vnitrostátní úprava nepodmíněného trestu odnětí svobody	12
2.5. Vnější a vnitřní diferenciacce odsouzených	14
2.6. Zacházení s odsouzenými	17
2.6.1. Aktivity programu zacházení	17
2.6.2. Standardizované programy zacházení	23
2.6.3. Účinnost programů zacházení	25
2.7. Propuštění z výkonu trestu.....	26
3. Postpenitenciární péče	28
3.1. Vývoj postpenitenciární péče.....	28
3.2. Současná právní úprava postpenitenciární péče	32
3.3. Poskytovatelé postpenitenciární péče	35
3.3.1. Odborní pracovníci Vězeňské služby	35
3.3.2. Duchovenská činnost.....	37
3.3.3. Sociální kurátor	38

3.3.4.	Pobočky Úřadu práce.....	40
3.3.5.	Nestátní neziskové organizace.....	41
3.4.	Problémy propuštěných	45
3.4.1.	Následky prizonizace.....	45
3.4.2.	Zpřetrhání sociálních vazeb.....	47
3.4.3.	Nezaměstnanost	48
3.4.4.	Zadluženost.....	50
3.4.5.	Problém s nalezením bydlení.....	52
3.5.	Aktuální trendy v postpenitenciární péči	54
4.	Případová studie: Petra	58
	Závěr.....	61
	Seznam použité literatury	64
	Seznam použité odborné literatury	64
	Seznam použitých internetových zdrojů.....	67
	Použité právní předpisy	69
	Abstrakt	71
	Klíčová slova	71
	Abstract.....	72
	Key words.....	72

Úvod

Přísné tresty pro pachatele závažných trestných činů spojené s dlouhodobým uvězněním a naprostou izolací vězňů jsou společností vnímány jako adekvátní reakce na porušení společenských norem. Zároveň je ve společnosti samozřejmě přítomný požadavek na efektivní trestní politiku státu, jejíž součástí je také snižování recidivního chování vězňů pachatelů. Trestní politika státu se musí s těmito do jisté míry protichůdnými požadavky vypořádat a vypracovat takovou podobu trestu odnětí svobody, která umožní propuštěným integrovat se zpátky do společnosti a zároveň si zachová svou generálně preventivní funkci. Postpenitenciární péče pomáhá těm propuštěným, kteří se rozhodli využít nabídnuté možnosti a pokoušejí se začít znova. Téma návratu do většinové společnosti z prostředí věznice je podle mě problémem přehlíženým, proto jsem si ho pro svou diplomovou práci zvolila.

V první části práce se věnuji penitenciárnímu zacházení s odsouzenými, právnímu rámci tohoto zacházení a popisu aktivit, kterým se vězni ve věznicích věnují. Druhá část práce popisuje péči postpenitenciární, její historický vývoj na českém území, současnou právní úpravu i subjekty, které se na ní podílejí. Snažila jsem se také popsat problémy, kterým čelí propuštění ať již na poli profesním nebo osobním. Zkušenostmi z praxe mě obohatili pracovníci neziskové organizace RUBIKON Centrum, se kterými jsem při tvorbě práce spolupracovala. V závěru práce jsem chtěla na životním příběhu klientky této organizace ilustrovat jak probíhá resocializace mladé pachatelky, která se rozhodla využít rozličných služeb postpenitenciární péče. Případová studie vznikla na základě rozhovorů s pracovníky RUBIKON Centra a jejich detailních informací o popisovaném případě.

Vzhledem k šíři tématu jsem se rozhodla do práce nezahrnout problematiku podmíněného propuštění z výkonu trestu, jakési nucené formy postpenitenciární péče.

1. Pojem penitenciárního a postpenitenciárního zacházení

1.1. Penitenciární péče

Příprava vězněného na život na svobodě probíhá ve dvou etapách, ta první nastupuje ve výkonu trestu odnětí svobody, jde o fázi penitenciárního působení na vězně. Jedná se o paletu aktivit, které mají za cíl aktivizovat vězně ke změně chování, vybavit ho profesními a prosociálními zkušenostmi a dovednostmi pro život na svobodě.

Trest odnětí svobody se stal, ač je sankcí relativně novou, pilířem moderních trestněprávních sankčních systémů. Z původně okrajové formy trestní represe se vyvinul v dominantní prostředek postihu pachatelů trestných činů. Dnes je ale jeho pozice oslabována ve prospěch alternativních trestů, v souladu s idejí trestu svobody jako prostředku *ultima ratio*.¹

Účelem trestu odnětí svobody je dle §1 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen ZVTOS) prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem. Dále je účelem trestu chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.² Na první místo tedy zákonodárce staví výchovný účel trestu, až po něm zmiňuje funkci ochrannou a zábrannou. Generální prevence, výchovné působení na ostatní členy společnosti, je uskutečňováno zejména prostřednictvím prevence individuální.³ V §2 ZVTOS jsou stanoveny hlavní zásady výkonu trestu, požadují především to, aby způsob výkonu trestu nesnižoval důstojnost vězně, omezoval škodlivé účinky zbavení svobody, aby bylo během výkonu trestu zachováno jeho zdraví a byly v něm podporovány postoje a dovednosti, které mu pomohou k návratu do společnosti. Jak ale výstižně upozorňuje Marešová: „*Nebylo by na škodu zakodifikovat i to, že se na vězně má působit tak, aby přijali svou vinu a aby se u nich podporovalo vědomí, že se dopustili jednání pro společnost škodlivého, aby se ze svého kriminálního jednání také káli.*“⁴

---

¹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 1.

² §1 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody

³ JELÍNEK, J a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2014, s. 394.

⁴ MAREŠOVÁ, A., TAMCHYNA, M. Několik kritických připomínek k současným pokusům o resocializaci pachatelů trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, s. 263.

1.2. Resocializace

„Socializace jedince je jeho celoživotním biologickým, psychickým a sociálním zráním. Sociálním zráním rozumíme přebírání rolí, s nimi spojených norem a hodnot odpovídající věku a pohlaví, účast na jejich vymezování, předjímání rolí budoucích, ale i nutné zapominání rolí, které už nejsou v daném věku a situaci funkční.“⁵ Neúspěšná socializace pak vede k vyloučení jedince ze společnosti a stává se tak problémem pro něj i společnost samotnou.

Resocializace předpokládá předcházející socializaci jedince, ne vždy ale jedinec před odsouzením přišel do kontaktu se stejnými sociálními normami a hodnotami, které považuje za správné majoritní společnost.⁶ U takového jedince pak není cílem ho do prostředí jemu přirozených norem vrátit, ale naopak nahradit jeho vzorce chování vzorci novými, takovými které většinová společnost akceptuje.

Penitenciární resocializace je „opětovnou socializací, která probíhá u člověka propuštěného z dlouhodobé vězeňské (ústavní, nemocniční) péče,“⁷ tedy až po opuštění bran věznice. První kroky k úspěšné resocializaci ale probíhají již během výkonu trestu a především těsně před jeho ukončením. Jsou jimi aktivity sociálních pracovníků, Probační a mediační služby, občanských sdružení, církví a neziskových organizací, které sledují stejný cíl a totiž co nejvíce usnadnit přechod propuštěného z vězení do běžného života, jeho úspěšné zařazení se do většinové společnosti a zabránění tomu, aby trestnou činnost opakoval.

1.3. Postpenitenciární péče

Druhou etapou přípravy na život na svobodě je péče postpenitenciární, která nastupuje v prvních týdnech a měsících po opuštění bran věznice. Někteří autoři vnímají pojem postpenitenciární péče široce, zahrnují do ní péči o všechny pachatele trestných činů potrestané jakkoliv, nejen nepodmíněným odnětím svobody.⁸ Většinou se ale setkáme s užším pojetím, totiž se zaměřením postpenitenciární péče pouze na osoby propuštěné ze zařízení omezujících je na svobodě. Dle Černíkové postpenitenciární péče představuje

---

⁵ BIEDERMANOVÁ, E. a PETRAS, M. Možnosti a problémy resocializace vězňů. Účinnost programů zacházení. Praha: IKSP, 2011, s. 8.

⁶ JEDLIČKA, R. a kol. Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004

⁷ HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník, 1. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 507.

⁸ VANTUCH, P. Aktuální otázky postpenitenciární péče. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1982, s.73.

specifickou oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu odnětí svobody nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou (u mladistvých). Jedná se o dílčí nabídku sociálních služeb, mající za cíl následnou prevenci recidivy trestné činnosti.⁹ Zkušenosti s realizací postpenitenciární péče přinesly v polovině 90. let 20. století podněty ke koncipování systému kontinuální sociální péče. Jde o péči o klienta v průběhu všech fází trestního řízení, včetně soudního řízení, vazby, výkonu trestu a následného pobytu na svobodě. Kontinuální sociální péče umožňuje řešit problémy klienta v dostatečném předstihu a snižovat tak jejich nepříznivé následky.¹⁰

Obsah a rozsah postpenitenciární péče je vždy určen sociální politikou státu, ve které se odráží postoj společnosti k pachatelům trestných činů.¹¹ Na poskytování postpenitenciární péče se podílí celá řada subjektů, některé působí na odsouzeného již během výkonu trestu odnětí svobody, dále jde o subjekty vnější jako je například sociální kurátor a četné nestátní neziskové organizace. Nejobvyklejšími a zároveň nejpotřebnějšími službami, které tyto poskytovatelé nabízejí jsou dle Netíka zejména:

- podpora při zprostředkování bydlení
- poskytnutí základního finančního zabezpečení
- orientace při hledání zaměstnání
- pomoc při začleňování do sociálního prostředí
- odborné sociálně-právní poradenství.¹²

2. Penitenciární zacházení

Trest odnětí svobody představuje jednu ze zákonných možností zásahu státní moci do základních práv a svobod jednotlivce. Jedná se o zásah natolik závažný, že právní rámec pro ukládání a výkon trestu odnětí svobody je dán nejen na vnitrostátní, ale i na mezinárodní resp. evropské úrovni.¹³ Byť trestní právo tradičně bylo a dodnes je především

---

⁹ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 213.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ ČERNÍKOVÁ, V. a FIRSTOVÁ, J. a kol. *Postpenitenciární péče - aktuální otázky*. Hodonín: Evropský ústav práva a soudního inženýrství, 2016. s. 12.

¹² NETÍK, K. a NETÍKOVÁ, D. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha: Univerzita Karlova, Ústav kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 1994, s. 36.

¹³ KALVODOVÁ, cit. 1, s. 19.

právem vnitrostátním, neboť pravomoc státu kriminalizovat a trestat určitá jednání představuje jeden z klíčových atributů státní suverenity,¹⁴ proces europeizace ve stále větší míře oblast trestního práva zasahuje, především v podobě vytváření určitých trestněprávních standardů a harmonizace vnitrostátního trestního zákonodárství s evropským právem.

2.1. Aktivity OSN

Poté co v roce 1951 přejala Organizace spojených národů úkoly rozpuštěné Mezinárodní trestní a penitenciární komise, začala pracovat na přijetí dokumentů, které by na práci této komise navazovaly. V roce 1955 Hospodářská a sociální rada OSN a její Výbor pro prevenci a kontrolu rezolucí schválili Standardní minimální pravidla pro zacházení s odsouzenými (dále jen Standardní pravidla). Tato pravidla mají přispívat k respektování základních práv a svobod osob omezených na svobodě a jsou kritériem pro posuzování dosaženého standardu vězeňství v jednotlivých zemích. Stanovují také základní a nezbytný standard zacházení s vězni, kterého by mělo být dosaženo v každém členském státě. Tento dokument má povahu doporučení, Česká republika mnohé z jeho požadavků zapracovala již v zákoně č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody.¹⁵

Standardní pravidla jsou rozdělena do tří částí. Úvodní předběžné poznámky vyvracejí myšlenku, že pravidla jsou pokusem o vzorový model věznice. Mají být pouze souhrnem současných názorů na vhodné a nezbytné podmínky života ve věznicích. Následující část Standardních pravidel obsahuje obecná pravidla týkající se praxe ve všech věznicích, základním požadavkem je nestranné používání následujících pravidel a vyloučení jakékoliv diskriminace, zároveň ale respekt k odlišnému náboženskému vyznání, politickému přesvědčení, národnostnímu nebo sociálnímu původu a majetkovému nebo rodinnému postavení. Zmiňuje standardy ubytování, osobní hygieny, stravování, poskytování lékařských služeb, vybavení věznic, či řešení kázeňských problémů. Druhá část se vztahuje na zvláštní kategorie vězněných a na odlišné zacházení, které vyžadují.¹⁶

---

¹⁴ ŠTURMA, P. Trestní právo vnitrostátní, mezinárodní právo trestní, trestní právo mezinárodní. In KRATOCHVÍL, V a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2009, s.61

¹⁵ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9,s. 49 a násl.

¹⁶ Plný text Standardních minimálních pravidel zacházení s vězni dostupný na: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf, dne: 14.12.2017

OSN se věnuje také vyhodnocování realizace těchto pravidel, zpracované přehledy uplatňování Standardních pravidel jsou pravidelně projednávány na kongresech OSN o prevenci zločinnosti a zacházení s pachateli. Na VIII. kongresu OSN o prevenci zločinnosti v roce 1990 byly přijaty Zásady aplikace Standardních pravidel.¹⁷ V dnešní době platí revidovaná verze Standardních pravidel z roku 2015, která byla přijata na 24. plenárním zasedání ve Vídni.¹⁸

2.2. Aktivity Rady Evropy

Rada Evropy více jak 40 let vytváří standardy týkající se trestu odnětí svobody a vězeňství. V rámci její činnosti vznikají závazné úmluvy, protokoly a doporučení, jež mají za úkol sjednotit přístup k vězněným osobám v členských státech s přihlédnutím k jejich možnostem. Zejména jde o oblast řízení penitenciárních institucí, zacházení s vězněnými osobami, vše s důrazem na dodržování lidských práv.¹⁹

Nejvýznamnějším dokumentem na tomto poli je bezesporu Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžejními pak čl. 3 Úmluvy, který zakazuje mučení a nelidské či ponižující zacházení nebo trest a čl. 7 odst. 1 Úmluvy obsahující zásadu zákonnosti a zákazu retroaktivity k tíži pachatele. Dále čl. 4 Úmluvy představující zákaz nucené nebo povinné práce, který se ale nevztahuje mj. na práci běžně požadovanou při výkonu trestu uloženého podle čl. 5 Úmluvy.²⁰ Článek 3 představuje absolutní zákaz, který nepřipouští žádné výjimky, nelze jej tak ani za mimořádné situace derogovat. Dalším cenným zdrojem je systém kontroly respektování Úmluvy Evropským soudem pro lidská práva a z něj vyplývající judikatura.

Další oblastí, které věnuje Rada Evropy svou pozornost je vězeňství. Klíčovým dokumentem v tomto směru jsou Evropská vězeňská pravidla (dále EVP), vyhlášená poprvé rezolucí Rady Evropy v roce 1973. Vyjadřují priority a cíle vězeňství v členských státech a stala se inspirací i pro českou právní úpravu. Jde o dokument otevřený změnám, ta poslední nastala v roce 2006, kdy byla Výborem ministrů přijata nová verze EVP. Jejich

---

¹⁷ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9, s. 51.

¹⁸ Informační dokument o přijetí revize Standardních pravidel, dostupné z <https://www.penalreform.org/priorities/prison-conditions/standard-minimum-rules/>, dne: 19.12.2017.

¹⁹ KRATOCHVÍL, V. České trestní právo hmotné procesní v evropském právním prostředí. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 38.

²⁰ KALVODOVÁ, cit.1, s. 21.

účelem je stanovit zásady fungování všech oblastí vězeňské správy, které jsou nutné pro dodržení důstojných podmínek ve věznicích. Důraz je kladen na zachování důstojnosti člověka, na závazek vězeňských správ jednat lidsky a prospěšně, na význam role personálu a na účinné moderní pojetí řízení.²¹ EVP řeší komplexně tyto základní oblasti výkonu trestu odnětí svobody: podmínky pro výkon trestu, zdraví a zdravotní péči, pořádek a bezpečnost, vedení věznice a personál, inspekci a kontroly. Samostatná část je věnována osobám ve výkonu vazby.²² Jedním ze základních principů, který je vytknutý hned v úvodu pravidel, je zajištění výkonu trestu v takové podobě, aby umožňoval osobám zbaveným svobody jejich opětovné začlenění do svobodné společnosti.²³

2.3. Legislativa Evropské unie

Z pohledu sankční politiky je významný čl. 6 Smlouvy o EU, jímž se uznávají práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv a svobod EU a současně se Listině přiznává právní síla Smluv. Listina se tak z pouhé deklarace práv stala vynutitelným právním aktem.²⁴

Listina ve svých člancích zakazuje ukládání a výkon trestu smrti, mučení a nelidské či ponižující zacházení nebo trest a ochranu před vyhoštěním do států, v nichž hrozí vyhoštěnému trest smrti, mučení nebo jiné nelidské a ponižující zacházení nebo trest. Dále Listina garantuje základní zásady trestního práva jako je zásada zákonnosti, zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele a přiměřenosti trestu.

Stanovení druhů trestních sankcí, podmínek pro jejich ukládání a jejich výměry je stále v rukou jednotlivých členských států Evropské unie. Sankčního systému se tak legislativa Unie bezprostředně nedotýká.

2.4. Vnitrostátní úprava nepodmíněného trestu odnětí svobody

Svoboda je v demokratickém státě základní hodnotou a zároveň podmínkou důstojného života ve společnosti. V evropsko-americkém civilizačním okruhu ji také

---

²¹ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9, s. 54.

²² KALVODOVÁ, cit.1, s. 21.

²³ Evropská vězeňská pravidla, plný text dostupný z : <http://vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropska-vzeňska-pravidla.pdf>, dne:19.12.2017

²⁴ KALVODOVÁ, cit.1, s. 34-38.

chápeme jako základní právo každé lidské bytosti.²⁵ Omezení takového práva musí mít svůj základ na ústavněprávní úrovni.

Obecným základem je čl. 2 odst.4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny zakotvující princip legální licence, dále čl. 4 Ústavy, který svěřuje základní lidská práva a svobody pod ochranu soudní moci a čl. 36 odst.1 Listiny propůjčující každému právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu. Důležitým korektivem je pak čl. 4 Listiny, podle něhož mohou být povinnosti ukládány pouze na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod a na něj navazující čl. 4 odst.2 Listiny, který říká, že meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou upraveny pouze zákonem.²⁶

Právě k takovému stanovení mezí základního práva dochází v čl. 8 Listiny. Ten zaručuje osobní svobodu jako svobodu dílčí a zakotvuje její garance v trestním procesu.²⁷ Dovolným zbavením osobní svobody je pak její pozbytí v důsledku soudem uloženého trestu v řízení trestním, nebo soudem uloženého ochranného opatření jsou-li tyto spojené s omezením svobody. Půjde tak o trest odnětí svobody, trest domácího vězení, ochranné léčení vykonávané ústavní formou, zabezpečovací detence a ústavní výchova. Může dojít i k jiným způsobům omezení osobní svobody, vždy se tak ale musí stát na základě normy se silou zákona, jinak jde o jednání protiústavní.²⁸ Ústavní soud dále dovodil, že nezbytnou součástí každé zákonné úpravy zbavení svobody je také soudní přezkum.²⁹

Zákonnou úpravu trestu odnětí svobody představuje zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon 141/ 1961 Sb., trestní řád. Podrobnější úpravu podmínek výkonu trestu odnětí svobody obsahuje zákon č.169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen ZVTOS) a na něj navazující vyhláška č.345/ 1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí

---

²⁵ PAVLÍČEK, V a kol. *Ústavní právo a státověda*, II.díl.Praha: Leges, 2015,s.536

²⁶ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

²⁷ PAVLÍČEK, cit.25, s.537.

²⁸ Srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 599/01, in: Sbíрка nálezů a usnesení, sv. 29, str. 159 a násl.: „Při posuzování ústavnosti zásahů orgánů veřejné moci do osobní svobody jednotlivce bere Ústavní soud na zřetel to, že ochrana osobní svobody představuje jedno z nejvýznamnějších základních lidských práv. O tom svědčí i systematické zařazení tohoto práva do hlavy druhé, oddílu prvního Listiny, označeného "Základní lidská práva a svobody". Je zřejmé, že ústavní výjimky z uvedeného práva je třeba vykládat způsobem restriktivním a zásahy do něj musí být činěny citlivě a přiměřeně.“

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 30.9.1999, sp. zn.Pl. ÚS 118/98, č. N 83/14 SbNU

svobody. Odměňování vězňů se věnuje nařízení vlády č. 365/1999 Sb. o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody a vyhláška č.10/2000 Sb. o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.

Strategickým dokumentem, vytyčujícím cíle pro období budoucích deseti let je Koncepce vězeňství do roku 2025. Poslední vznikla v roce 2016 na půdě Ministerstva spravedlnosti. Předpokládá individuálnější přístup k vězňům, odborníky sestavené vzdělávací a pracovní plány, provázání zaměstnávání, vzdělání a další praxe, účinný dohled nad dodržováním těchto plánů, vytváření standardizovaných programů zacházení pro jednotlivé skupiny odsouzených či větší rozmanitost extramurálních aktivit, to vše za účelem snížení recidivy trestné činnosti.³⁰

2.5.Vnější a vnitřní diferenciaci odsouzených

Trest odnětí svobody se vykonává ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních vazebních věznic. Věznice jsou zřizovány a rušeny ministrem spravedlnosti a jejich správou je pověřena Vězeňská služba ČR. S účinností novely č.58/2017 Sb. dochází ke změnám jednak v trestním zákoníku a také v zákoně č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Nově se věznice člení dle způsobu vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestu (vnější diferenciaci) již pouze do dvou typů.³¹ Nepodmíněný trest odnětí svobody se nově vykonává

- ve věznici s ostrahou
- ve věznici se zvýšenou ostrahou

O zařazení do jednoho ze dvou typů věznic nadále rozhodují soudy.³² Vždy zvolí takový typ věznice, ve kterém bude se zřetelem k závažnosti trestného činu a stupni a povaze narušení pachatele nejlépe zaručeno vedení pachatele k řádnému životu. Do věznice se

---

³⁰ Koncepce českého vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z : <http://vscr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017

³¹ Vedle základních typů věznic se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé. Nepodmíněné odnětí svobody se u mladistvých, kteří nepřekročili devatenáctý rok věku vykonává odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích, nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé, zde k vnější diferenciaci nedochází.

³² §9 odst.1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

zvýšenou ostrahou zařadí vždy pachatele odsouzeného k trestu odnětí svobody na doživotí.³³

Věznice s ostrahou se dle stupně zabezpečení člení na oddělení

- s nízkým stupněm zabezpečení
- se středním stupněm zabezpečení
- s vysokým stupněm zabezpečení

Do jednotlivých oddělení jsou odsouzení zařazováni dle míry vnějšího a vnitřního rizika.³⁴ Toto vyhodnocování provádí odborná komise, její složení stanovuje zákon.³⁵ Vnější rizikem rozumíme míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, s přihlédnutím zejména k trestné činnosti, za kterou mu byl uložen trest, délce trestu, formě zavinění a tomu, zda již byl ve výkonu trestu. Vnitřní riziko odráží bezpečnostní riziko, které odsouzený představuje během svého uvěznění pro spoluvězně a vězeňský personál. Je posuzováno s ohledem na individuální charakteristiku vězně, která odráží povahu odsouzeného, povahu jeho trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestů a hrozbu útěku.³⁶

O samotném umístění pak rozhoduje ředitel věznice, ve které je odsouzený umístěn. Ředitel věznice je povinen přihlédnout k doporučení odborné komise, může se však od jejich závěrů odchýlit, v takovém případě ale musí o svém rozhodnutí informovat Ministerstvo spravedlnosti.³⁷ Tento postup je přezkoumatelný ve správním soudnictví.

Obsah novely je v souladu s předcházejícím nálezem Ústavního soudu České republiky, soud se v něm zabýval tím, co se rozumí "rozhodováním o trestu" dle čl. 40 Ústavy. Rozlišil dvě roviny takového rozhodování a to jednak rovinu kvalitativní, týkající se rozsahu omezení práv odsouzeného a rovinu kvantitativní, představující dobu trvání tohoto omezení. O obou těchto rovinách má dle Ústavního soudu rozhodovat pouze soud.³⁸ Rozsah práv a povinností vězňů na jednotlivých odděleních věznice s ostrahou je naprosto totožný. Umístění vězně na určité oddělení věznice s ostrahou, které spadá nově do kompetence ředitele věznice, tak nijak nezúží ani nerozšíří soudem přiznaný rozsah práv a

---

³³ §56 odst.3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³⁴ §12a zákona č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

³⁵ §12b cit. zákona

³⁶ §12a odst.1 cit. zákona

³⁷ §12b odst.2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 1994, sp. zn. Pl ÚS, č.8/1995.

povinností vězně a je tudíž plně v souladu s čl. 40 Listiny, jak jej chápe Ústavní soud České republiky.³⁹

Novela reaguje na doporučení Evropských vězeňských pravidel č. 51. 4, podle kterého musí být každý vězeň vězněn v bezpečnostních podmínkách, které odpovídají aktuálnímu stupni jím představovaného bezpečnostního rizika. Kriminogenní faktory se u vězněných osob mění a vyvíjejí, informace o těchto změnách má k dispozici pouze Vězeňská služba, která novelou získává rozhodující vliv na konečné umístění vězně. Podle předkladatelů novely tak bude možné flexibilněji reagovat na změny v chování vězně a účinněji předcházet rizikům. Zároveň podle nich bude nový systém představovat větší motivaci pro vězněné osoby plnit program zacházení a dodržovat vězeňský režim. Dalším pozitivem návrhu je dle předkladatelů odlehčení soudní soustavy, lze totiž předpokládat snížení počtu návrhů na přeřazení odsouzených, kterých bylo dříve soudy projednáváno v průměru 2000 za rok.⁴⁰

Současné penologické poznatky i praxe vězeňských systémů se v tomto s autory novely shodují, nasvědčují totiž tomu, že vhodnější podmínky pro dosahování účelu trestu odnětí svobody představuje právě vnitřní diferenciací prováděná Vězeňskou službou na základě odborného (psychologického, psychiatrického a pedagogického) diagnostikování.⁴¹ Pro ustoupení od výlučnosti soudního rozhodování o přeřazení do jiného typu věznice se dlouho vyslovoval i Veřejný ochránce práv. *„Při přeřazování odsouzených mezi jednotlivými typy věznic soud vychází především z vyjádření věznice (popř. i z návrhu samotné věznice), sám soudce nemá vlastní, bezprostřední déletrvající zkušenost s odsouzeným, a pakliže nepůjde o zcela zjevně nedůvodný návrh, bude soud ve většině případů vycházet pouze a jenom z vyjádření a doporučení ředitele dané věznice. Dochází tak vlastně k reprodukci a zformalizování názoru vězeňské služby. Věřím, že v současné době, kdy vězeňská služba deklaruje individuální posuzování odsouzených s cílem co nejlepšího zacílení programu zacházení, by měla mít možnost odsouzené zařazovat do jednotlivých věznic (a jejich typů) tak, aby proces resocializace mohl být co*

---

³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č.58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění dalších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit. 9, s.96.

nejefektivnější.“⁴² Přijetím této novely tak dochází k naplnění jednoho ze strategických cílů vytyčených v Konceptci vězeňství.⁴³

2.6. Zacházení s odsouzenými

Výkon trestu odnětí svobody je v České republice charakterizován svým výchovným účelem. Veškerá činnost realizovaná s odsouzenými ve vězeňských zařízeních by měla směřovat k naplnění tohoto účelu. Pojem zacházení s odsouzenými vystřídal v platné právní úpravě se dříve vyskytující pojem resocializace⁴⁴, obsahuje v sobě „*souhrn všech aktivit směřovaných k pachateli trestného činu, které provádí specializovaný pracovník.*“⁴⁵ Jde o vedení odsouzených k samostatnosti, vzdělání, práci, působení na jejich chování a ovlivňování jejich návyků, ale i péče o jejich zdraví. Cílem je společensky vyzrálější a odpovědnější chování odsouzeného, které je jedním z předpokladů jeho sociální reintegrace po opuštění výkonu trestu.⁴⁶

2.6.1. Aktivity programu zacházení

K dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného, který vykonává trest odnětí svobody delší než tři měsíce, program zacházení.⁴⁷ Ten se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném, ve které se promítá psychologické, pedagogické, sociální a případně i lékařské posouzení odsouzeného, včetně zhodnocení jím představovaných rizik.⁴⁸ Program zacházení sestává z pracovních aktivit, vzdělávacích aktivit, speciálních výchovných aktivit, zájmových aktivit a aktivit v oblasti utváření vnějších vztahů.⁴⁹ Odsouzený má na výběr z programů zacházení, které

---

⁴² MOTEJL,O. a kol. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství. Praha: Wolters Kluwer, 2010,s.11.

⁴³ Konceptce českého vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z : <http://vscr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017

⁴⁴ Pojem resocializace byl ve vězeňské praxi chápán jako korektivní socializace jedinců. V kontextu doby před rokem 1989 rozdily spočívaly především ve způsobu realizace tohoto procesu. Resocializace probíhala direktivně bez ohledu na individuální potřeby a možnosti odsouzeného, také byla "obohacena" o ideologickou snahu vychovat z delikventa řádného občana socialistické společnosti. Kvůli tomu získal pojem resocializace poněkud pejorativní nádech.

⁴⁵ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9, s. 143.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ §40 odst.2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

⁴⁸ §41 cit. zákona.

⁴⁹ §36 odst. 2 vyhlášky č.345/1999Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

věznice považuje vzhledem k jeho osobě za vhodné a které je zároveň schopna zajistit.⁵⁰ Za nejzásadnější považují vzhledem k následné resocializaci pracovní a vzdělávací aktivity.

- **Pracovní aktivity**

Standardně je kladen důraz především na pracovní aktivity vězňů.⁵¹ S pracovním režimem, tedy dlouhodobým pravidelným výkonem práce se nemalý počet vězňů setkává poprvé až ve vězení.⁵² Jejich cílem je především to, aby si vězni osvojili pracovní návyky a v práci pokračovali i po propuštění z výkonu trestu. Odsouzený, který je k práci zdravotně způsobilý a byl zařazen do práce, je povinen pracovat. Odmítnutí takové práce je závažným porušením povinnosti odsouzeného za něž je zpravidla uložen kázeňský trest.⁵³ Zároveň ale mají odsouzení právo odmítnout práci pro nestátní subjekt, resp. k takové práci je vyžadován jejich souhlas.⁵⁴

Zaměstnanost vězněných osob činila v roce 2016 50,38%, tj. 7606 osob pracovně zařazených za finanční odměnu.⁵⁵ Odsouzení jsou zaměstnáváni ve vlastním provozu věznice, v provozovnách Střediska hospodářské činnosti, nebo u podnikatelských subjektů. Např. věznice Oráčov zaměstnává část vězňů přímo v provozu věznice, ti tak zčásti zajišťují její chod. Jde o kuchaře ve vězeňské a zaměstnanecké kuchyni, skladníky, knihovníky nebo holiče. Další vězni jsou zaměstnání ve dvousměnném provozu při kompletaci propagačních materiálů. Věznice Oráčov aktuálně spolupracuje s šesti podnikatelskými subjekty, pro které zajišťuje především manuálně méně náročné práce jako je balení propagačních materiálů, lepení obálek nebo kompletace kabelových svazků. Zaměstnanost ve věznici Oráčov činí 67,2 %, výrazně se zvýšila po výstavbě multifunkční haly, ve které je zajištěn účinný dozor nad pracujícími vězni, který eliminoval drobné krádeže během výkonu práce. Dále jsou odsouzení

---

⁵⁰ BIEDERMANOVÁ,PETRAS, cit. 5, s. 15.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² MAREŠOVÁ, TAMYCHNA, cit. 4, s. 261.

⁵³ §41 odst. 3 vyhlášky č.345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

⁵⁴ §30 odst.3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

⁵⁵ Údaje byly zpětně vypočítány podle nové metodiky hodnocení zaměstnanosti odsouzených. Ta nyní započítává pouze odsouzené zaměstnané za finanční odměnu a vyjímá odsouzené pracující v režii věznice či účastníci se vzdělávacích a školicích programů, brigád a podobně. Informační zpráva o zaměstnanosti vězňů, dostupné z <http://vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/aktualni-pocty-zamestnanych-veznu/>, dne: 7.11.2017

zaměstnávání mimo objekt věznice u firem provozujících stavební práce a opravu komunikací.⁵⁶

Průměrný měsíční odměna pracujících vězňů činila v roce 2016 3695,-Kč. Z této odměny jsou prováděny srážky k úhradě výživného dětí, škody vzniklé trestným činem, soudních nákladů a nákladů spojených s výkonem VTOS. Zbylá část pracovní odměny je rozdělena na kapesné a úložné.⁵⁷

Úložné je částka, kterou musí pracující vězeň spořit na dobu, kdy bude propuštěn z výkonu trestu. Dle stávající právní úpravy se na úložné použijí 2% z čisté pracovní odměny. Minimální částka na tomto účtu nemá klesnout pod 2000 Kč.⁵⁸ Na kapesné se použije 20% čisté odměny, odmítne-li ale odsouzený v průběhu kalendářního měsíce bez závažného důvodu pracovat, kapesné mu nenáleží. Z účtu kapesného nesmějí být prováděny žádné další srážky.⁵⁹ Vězeň používá kapesné např. k nákupu ve vězeňské kantýně, objednávkou knih a úhradě dalších svých osobních potřeb.

V § 35 zákona je stanovena povinnost odsouzeného hradit náklady výkonu trestu. V odstavci 2 jsou vyjmenovány skupiny vězňů, které jsou této povinnosti zproštěny. Jde o vězně nezařazené do práce bez jejich zavinění, vězně kteří nedovršili osmnáctý rok věku, vězně kteří trest dočasně nevykonávali a náklady tak státu nevznikaly, nebo vězně kterým byla poskytována lůžková zdravotní péče a nemohli tak práci vykonávat. Ostatním pracujícím vězňům je sráženo 32% čisté odměny za práci⁶⁰, nebo 40% z důchodu či výsluhového příspěvku. Odsouzeným, kteří odmítnou pracovat je vyměřena úhrada ve výši 50 Kč za den. Celková sražená částka však nesmí přesáhnout 1500 Kč za kalendářní měsíc.⁶¹

Vyvstává otázka, zda je účelné, aby byl vězeň povinen hradit náklady spojené s výkonem trestu. Zda tento další dluh, který rozhodně není zanedbatelný, nezpůsobuje více škody než užitku. Ostatně vymáhání těchto nákladů není nijak úspěšné. Podle

---

⁵⁶ Informační zpráva o zaměstnávání vězňů ve věznici Oráčov, dostupné z: <http://vs-cr.cz/veznice-oracov/zamestnavani-veznu/>, dne: 7.11.2017.

⁵⁷ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit. 9, s. 103.

⁵⁸ §7 vyhlášky č. 10/2000 Sb. o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odněti svobody zaměstnány.

⁵⁹ §8 cit. vyhlášky.

⁶⁰ §3 odst. 1 vyhlášky č.10/2000 Sb. o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odněti svobody zaměstnány.

⁶¹ §8 cit. vyhlášky

statistik Vězeňské služby byla úspěšnost vymáhání těchto pohledávek k 31. 12. 2016 pouhých 38%.⁶² Odmítavě se k zavedené praxi staví i Výbor OSN proti mučení a jinému nelidskému, krutému, ponižujícímu zacházení a trestání. Ve své zprávě z roku 2012 se vyjadřuje takto: „Výbor je znepokojen pokračující politikou ukládání povinnosti hradit až 32 procent nákladů výkonu trestu odnětí svobody určitým kategoriím vězňů. Výbor doporučuje smluvní straně okamžitě ukončit politiku ukládání povinnosti hradit náklady výkonu trestu odnětí svobody určitým kategoriím vězňů.“⁶³ Zadluženost je jedna z hlavních překážek reintegrace vězně do společnosti a stát by dle mého názoru měl v tomto případě upřednostnit zájem na snížení recidivy před zájmy ekonomickými.

- **Vzdělávací aktivity**

Dle statistické ročenky VS ČR z roku 1995 vykonávalo ve věznicích trest 0,32%⁶⁴ negramotných odsouzených, toto číslo se postupně zmenšovalo, v roce 2005 už šlo pouze o 0,18%.⁶⁵ Nejpočetnější skupiny, co se týče nejvyššího dosaženého vzdělání, tvoří ve věznicích osoby vyučené bez maturity (37,5%) a osoby se základním vzděláním (31,2%).⁶⁶ Obecně vzdělanost v celé populaci roste, tudíž i v té vězeňské. Výzkumy prokazují, že vzdělávání ve všeobecných předmětech nemá na resocializaci odsouzených vliv⁶⁷, mnohem pozitivnější dopad má vzdělávání vězňů v pracovních oborech, různé rekvalifikační kurzy, které jim po výstupu umožní snáze si najít zaměstnání.

Právo na vzdělání je zakotveno v čl. 33 Listiny základních práv a svobod. Nepatří mezi práva, jejichž výkon je během výkonu trestu dle §27 ZVTOS omezen či přerušen, naopak vzdělávání vězňů přispívá k jejich resocializaci. Vzdělání je postaveno na

---

⁶²Statistická ročenka Vězeňské služby, dostupné z: <http://vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2016.pdf>, dne: 7.11.2017.

⁶³ Podnět výboru proti mučení a jinému nelidskému, krutému, ponižujícímu zacházení a trestání k otázce vězeňství. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/.../podnet-k-otazce-vezenstvi-cistopis.docx>, dne: 7.11.2017

⁶⁴ BIEDERMANOVÁ, PETRAS, cit.5, s. 20.

⁶⁵ Statistická ročenka VS ČR. Dostupná z: <http://vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>. dne 7.11. 2017. Statistika o gramotnosti vězněných se v dalších ročenkách již neobjevuje.

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ MEZNÍK, J. a kol. Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995 s.47

roveň zaměstnání a může tak u odsouzených probíhat v pracovní době.⁶⁸ Je zajišťováno vzdělávacími středisky věznic většinou pod záštitou Středního odborného učiliště vězeňské služby České republiky. Rozhodnutím Ministerstva školství získala tato instituce status školy, může tak vydávat celostátně platná vysvědčení a výuční listy. Z těch nesmí být patrné, že vzdělání probíhalo ve výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzení mají po opuštění věznice právo dokončit studium v příslušné škole.⁶⁹

Vězni mají možnost připravit se na výkon povolání a odborných činností v učebních a studijních oborech, patří mezi ně strojírenská výroba, výroba konfekce, malířské a natěračské práce, obor zedník nebo zámečnick. Domnívám se, že škála možností by v tomto případě měla být co nejširší, především by měli mít vězni možnost vzdělávat se v řemeslných oborech, o které běžní studenti nemají takový zájem. Dále si vězni mohou během výkonu trestu doplnit základní vzdělání, středoškolské a vysokoškolské studium je umožňováno v individuálních případech. Pposuzují se osobnostní předpoklady odsouzeného a také délka jím vykonávaného trestu. Vysokoškolské vzdělávání probíhá ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy.⁷⁰

- **Speciální výchovné aktivity**

Jde o aktivity probíhající pod vedením odborníků, pedagogů, psychologů a terapeutů. Jsou zaměřené zejména na oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného, nebo změnu postojů, chování a myšlení odsouzeného. Jedná se například o trénink zvládnání agresivity, sociálně právní poradenství, sebepoznávací techniky, psychoterapii, nebo arteterapii.⁷¹ Na aktivity speciálně výchovné se klade důraz především u odsouzených s vysokými až velmi vysokými riziky.⁷² Probíhají ve všech odděleních věznic, uplatňují se však zejména v odděleních specializovaných pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními, s poruchami chování, s poruchami osobnosti a chování způsobenými užíváním

---

⁶⁸ BIEDERMANOVÁ, PETRAS, cit. 5, s. 20.

⁶⁹ §46 odst. 3 vyhlášky č.345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

⁷⁰ BIEDERMANOVÁ, PETRAS, cit. 5, s. 22.

⁷¹ Dle České arteterapeutické asociace jde o obor využívající výtvarný projev jako hlavní prostředek poznávání a ovlivňování lidské psychiky ve směru redukce psychických či psychosomatických obtíží a redukce konfliktů v mezilidských vztazích.

⁷² §36a vyhlášky č.345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

psychotropních látek, nebo na specializovaných odděleních pro odsouzené s mentální retardací.⁷³

- **Zájmové aktivity**

Pasivní trávení volného času je považováno za významný kriminogenní faktor, zájmové aktivity mají odsouzené naučit, jak naplnit volný čas smysluplněji než dosud. Cílem je vzbudit v nich pokud možno trvalý zájem o aktivitu, které se mohou věnovat i po opuštění věznice.⁷⁴ Během těchto aktivit se odsouzení věnují různým formám individuální i skupinové zájmové činnosti pod dohledem zaměstnanců věznice s potřebným odborným vzděláním. Z reintegračního hlediska mají zájmové aktivity spíše doplňující charakter.⁷⁵ Například ve věznici Ostrov si vězni mohou vybrat z nabídky dvaceti kroužků, patří mezi ně kroužek nohejbalu, posilování, modelářský a výtvarný kroužek, klub filmového diváka nebo šachový kroužek. Vězně také motivují sportovní turnaje, které věznice každoročně pořádá.⁷⁶

- **Oblast utváření vnějších vztahů**

Neboli tzv. extramurální programy se zaměřují ze své povahy na udržování a posilování sociálního zázemí odsouzených a nacházení nových kontaktů za zdmi věznice. Jejich cílem je posílení již existujících vazeb odsouzeného s jeho rodinou a přáteli mimo kriminální subkulturu, udržování jeho povědomí o vnějším světě, také posilování kontaktů s pomáhajícími profesemi (např. sociální kurátoři) a řešení jeho závazků ve vnějším světě. Jde o aktivity připravující vězně na to, že věznici opustí, bude si muset najít zaměstnání, ubytování a spolehnout se už jen sám na sebe.⁷⁷ V této oblasti vězeňská zařízení spolupracují intenzivně s neziskovým sektorem. Řád výkonu trestu předpokládá několik forem účasti zájmových sdružení občanů a nevládních organizací na naplňování účelu trestu: individuální návštěvy odsouzených či provádění přednášek a besed.⁷⁸ V praxi nabízejí nevládní organizace věznicím především rekvalifikační kurzy, kurzy dluhového poradenství a zaměstnanosti.

---

⁷³ BIEDERMANOVÁ, PETRAS, cit.5, s. 24.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Mezi vězením a komunitou. Sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězněných osob. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., s.46.

⁷⁶ Informační zpráva o činnosti odsouzených ve věznici Ostrov, dostupné z: <http://vscr.cz/veznice-ostrov/onas/vykon-vezenstvi/cinnost-odsouzenych-v-oddeleni-vykonu-trestu/>, dne 7.12.2017.

⁷⁷ Mezi vězením a komunitou. cit.75, s. 17.

⁷⁸ §74 vyhlášky č.345/1999 Sb. kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Úspěšnost plnění programů zacházení musí být pravidelně vyhodnocována, vyhláška stanovuje intervaly, ve kterých se tak má dít.⁷⁹ Plnění programu zacházení, charakteristika osobnosti odsouzeného a možnosti jeho resocializace jsou totiž vedle chování, jednání, postojů ke spáchanému trestnému činu a výkonu trestu jednou z rozhodujících skutečností při zařazování odsouzeného do některé ze tří dostupných skupin vnitřní diferenciací. Hodnocení úspěšnosti programu zacházení je také součástí komplexního hodnocení naplňování účelu výkonu trestu, na jehož základě se zpracovává návrh na přearozování vězně do věznice jiného typu.⁸⁰

2.6.2. Standardizované programy zacházení

Motivování odsouzených s vysokým stupněm rizika recidivy mají v českých věznicích možnost zapojit se do standardizovaných programů zacházení.⁸¹ Systém navazuje na klasifikační hodnocení nástrojem SARPO⁸² a pracuje s jasně definovanými cílovými skupinami odsouzených. Cílem těchto programů je aplikovat konkrétně zaměřené a odzkoušené penitenciární programy zacházení na rizikové jedince.⁸³ Aktuálně probíhají v českých věznicích tyto standardizované programy:

- **Program 3Z** (Zastav se, Zamysli se a Změň se)

Jde o nejčastěji používaný standardizovaný program, české věznice ho adaptovaly ve spolupráci s anglickými lektory programu Stop, Think and Change.⁸⁴ Zaměřuje se na dospělé recidivisty (muže i ženy) minimálně dvakrát soudně trestané a odsouzené za převážně majetkovou trestnou činnost před podmíněným propuštěním či skončením výkonu trestu odnětí svobody.⁸⁵ Program staví na kognitivně behaviorálních metodách,

---

⁷⁹ §38 cit.vyhlášky.

⁸⁰ §39 cit. vyhlášky.

⁸¹ Postup pro vytvoření standardizovaného programu, jeho odzkoušení, aprobaci a implementaci do praxe upravuje Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 35/2011.

⁸² SARPO je validovaná metoda vyhodnocování kriminogenních rizik vedoucích k recidivě trestné činnosti. Zaměřuje se na kategorizaci odsouzených podle statických a dynamických rizik, rozlišování mezi riziky vnitřními (život ve vězení) a vnějšími (život ve společnosti), stanovení vhodných efektivních intervencí a predikci dalšího kriminálního chování.

⁸³ BIEDERMANOVÁ, PETRAS, cit.5, s.31.

⁸⁴ BIEDERMANOVÁ, PETRAS, cit.5, s.33.

⁸⁵ MAREŠOVÁ, A. a kol. Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza. Praha: IKSP,2016, s.69.

jedním z jeho cílů má být přimět odsouzené k přiměřenému náhledu na trestné činy, které spáchali, a pomoci jim uvědomit si jejich následky.⁸⁶

- **GREPP 1**

Zkratka v názvu odkazuje na anglický název programu, který lze přeložit jako Reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou. Jde o krátkodobý intenzivní vzdělávací kurz určený pro pachatele odsouzené za trestné činy násilí na dětech. Pro indikovanou skupinu odsouzených je povinnou činností.

- **GREPP 2**

Jde o dlouhodobý terapeutický program navazující na program GREPP 1, který má za cíl snížit recidivu odsouzených. Byl vytvořen ve spolupráci s předními českými sexuology z psychiatrické léčebny v Praze - Bohnicích. Účast v této části programu je dobrovolná.⁸⁷

- **TP 21 JUNIOR**

Je edukativně-terapeutickým programem zaměřeným na mladistvé odsouzené muže. Jeho cílem je minimalizovat jejich agresivitu, ať už ji projevují vůči sobě nebo vůči zaměstnancům Vězeňské služby, donutit je převzít zodpovědnost za jejich chování a ukázat, že agrese není vhodným řešením problémů. Dále se je snaží nasměrovat k smysluplnému využívání volného času. Program probíhá ve věznici Všehrady jako speciálně výchovná aktivita a u většiny mladistvých, kteří ho absolvovali, došlo k snížení míry agresivního chování.⁸⁸

- **PARDON**

Krátkodobý program pro odsouzené muže, určený pachatelům dopravních nehod. Vznikl ve spolupráci s Centrem dopravního výzkumu a má účastníkům pomoci i po způsobené dopravní nehodě pokračovat v jejich „řidičské kariéře“.⁸⁹

- **TP KEMP**

Neboli kognitivně - emocionálně - motivační program, je dlouhodobý program pro odsouzené muže, pachatele násilí. Je zaměřen na pachatele obecného násilí i na pachatele domácího násilí, přičemž se snaží zjistit hlavní příčiny rizikovosti odsouzeného. Cílem je také aby odsouzení získali náhled na své násilné chování, jeho

---

⁸⁶ BIEDERMANOVÁ, PETRAS, cit.5, s.33.

⁸⁷ Tamtéž s.70.

⁸⁸ Tamtéž s.71

⁸⁹ BIEDERMANOVÁ, PETRAS, cit.5, s.33.

důsledky a přijali za něj odpovědnost. Účast v programu je podmíněna souhlasem odsouzeného.⁹⁰

Jedním ze strategických cílů Koncepce českého vězeňství do roku 2025 je pokračovat v rozšiřování standardizovaných programů zacházení do dalších věznic a vytvářet ve spolupráci s Probační a mediační službou a Vězeňskou službou ČR programy nové.⁹¹

2.6.3. Účinnost programů zacházení

Požadavek veřejnosti na účinnost programů zacházení je maximalistický, tj. úplná eliminace recidivy. Důvody proč se této mety nedaří dosáhnout shrnuje Mezník⁹² takto:

- negativní osobnostní a povahové rysy pevně fixované ve struktuře osobnosti jsou často vůči výchovným a léčebným metodám rezistentní,
- vězení nemůže anticipovat sociální podmínky a poměry, do kterých se vězeň po propuštění navrátí,
- koncentrace osobností s negativními povahovými vlastnostmi na malém prostoru vězení brání resocializačním snahám,
- monotonie života ve věznici redukuje pozitivní osobnostní vlastnosti a rysy,
- projevuje se také nedostatek odborného personálu, vyškoleného k provádění resocializačního programu

Celý problém je orámován nedostatečnou motivací vězňů účastnit se převýchovných aktivit. To potvrzují i výpovědi pracovníků vězeňského personálu, oslovených Institutem pro kriminologii a sociální prevenci. Dle psychologa věznice Valdice: „*Výkon trestu zde (pozn. ve věznici Valdice) pozitivně ovlivňuje mnohé, avšak v řadě případů lze resocializaci dovést až v podmínkách občanského života. Mé dvacetileté zkušenosti v práci s odsouzenými potvrzují, že hlavní příčiny opětovného selhání netvoří jen činitelé vztahující se k závažnosti poruchy struktury osobnosti, ale zvláště příčiny v sociální oblasti, do které se odsouzený po propuštění vrací. Nemá-li vytvořeny optimální podmínky pro znovuzačlenění do společnosti v podobě aktivní postpenitenciární péče,*

---

⁹⁰ MAREŠOVÁ, A. a kol. Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza. Praha: IKSP, 2016, s. 71.

⁹¹ Koncepce vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z : <http://vscr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017.

⁹² MEZNÍK, J. a kol. Základy penologie. 1. vydání. Brno: DP Institut mezioborových studií, 2011, s.59.

dochází velmi snadno k recidivě".⁹³ Dle Marešové⁹⁴ má na neúčinnost programů zacházení vliv i nedořešení otázky diferenciaci vězňů. Navrhuje novou diferenciaci odsouzených, která by oddělila osoby prosociální a antisociální, dále vyčlenila patologické osobnosti, psychopaty, toxikomany a neurotiky a také vězně označované vězeňskou terminologií jako MON - možné oběti násilí. Touto univerzálně ve všech typech věznic použitelnou diferenciací by bylo možné smysluplně rozdělit vězně dle míry jejich deprivace a rizik z ní vyplývajících. Poskytovaná péče by se pak od takové diferenciaci odvíjela a mohla by tak být efektivnější.

2.7. Propuštění z výkonu trestu

Věznice propustí odsouzeného z výkonu trestu pouze ze zákonem stanovených důvodů.⁹⁵ Příprava odsouzeného na propuštění se realizuje jeho umístěním do výstupního oddílu⁹⁶ přiměřenou dobu před očekávaným skončením výkonu trestu, zpravidla se tak stává 6 měsíců předem rozhodnutím ředitele věznice na návrh odborných zaměstnanců.⁹⁷ Do výstupního oddílu se zpravidla zařazují odsouzení, kterým byl uložen trest odnětí svobody na dobu delší než tři roky a odsouzení, kterým je i z jiných důvodů třeba pomáhat s přechodem na svobodu. Typicky jde o odsouzené sociálně slabé s chybějícím rodinným zázemím či osoby bez domova.⁹⁸ Zařazení do výstupního oddílu je dobrovolné, odvíjí se od motivace odsouzeného připravit se na propuštění, proto nejsou do výstupního oddílu zařazeni všichni odsouzení, kteří by splňovali zákonné podmínky.

Program zacházení těchto odsouzených se aktualizuje, takto se děje i u odsouzených nezařazených do výstupního oddílu a to nejméně tři měsíce před očekávaným propuštěním.⁹⁹ Tzv. výstupní program zacházení se přizpůsobí potřebám vězně, který věznici opouští, jsou v něm akcentovány především samoobslužné, speciálně výchovné a extramurální aktivity.¹⁰⁰ Samoobslužné aktivity mají naučit odsouzeného samostatnosti v

---

⁹³ SCHEINOST, M. a kol. Sankční politika pohledem praxe. Praha: IKSP, 2014. s. Karabec, Z. a kol. Dlouhodobé tresty odnětí svobody. Praha: IKSP, 2004, s. 55

⁹⁴ MAREŠOVÁ, TAMYCHNA, cit. 4, s. 263.

⁹⁵ Vyjmenované v § 73 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

⁹⁶ Před účinností novely zákona č. 58/2017 Sb. nazývaný výstupní oddělení.

⁹⁷ § 12 vyhlášky 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

⁹⁸ Mezi vězením a komunitou, cit. 75, s. 51.

⁹⁹ § 41 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

¹⁰⁰ § 74 cit. zákona.

zajištění základních hygienických a společenských potřeb, k tomuto účelu jsou výstupní oddíly pravidelně vybavené domácími spotřebiči, které se odsouzení učí obsluhovat, materiální vybavení oddělení se pak co nejvíce přibližuje podobě civilního bydlení. Speciálně výchovné aktivity se zaměřují na kurzy občanské, právní, rodinné a dopravní výchovy a výcvikové programy pro nezaměstnané. Klíčovou součástí extramurálních aktivit je aktivní sociální trénink, který se realizuje vycházkami mimo věznici, většinou spojenými s návštěvou kulturních akcí. Věznice dbá na to, aby byli odsouzení z výkonu trestu propuštěni s platnými doklady totožnosti. Nutné je také zprostředkování kontaktu s pomáhajícími profesemi, čímž se naplňuje myšlenka kontinuální sociální péče. Před propuštěním je odsouzený poučen o právech a povinnostech uchazečů o zaměstnání, a o tom, že je v jeho zájmu, aby se nejpozději do tří dnů dostavil k sociálnímu kurátorovi příslušnému dle místa bydliště, popřípadě ke svému zaměstnavateli. O propuštění z výkonu trestu správa věznice zároveň bezodkladně podává hlášení opatrovníkovi, byl-li odsouzený omezen ve svéprávnosti a sociálnímu kurátorovi příslušnému podle místa bydliště odsouzeného.¹⁰¹ V ideálním případě by spolupráce mezi Vězeňskou službou a sociálním kurátorem měla zajistit sociální stabilizaci propuštěného. Poskytnuté poradenství a poučení o možnostech využití sociálních služeb a návštěvy neziskových organizací by mu mělo usnadnit nalezení zaměstnání a ubytování a minimalizovat tzv. šok ze svobody - přizpůsobení se životu bez jasně daných pravidel, životu „na vlastní odpovědnost“.

V září 2005 byl ve věznicích Jiřice a Bělušice zahájen resocializační program Šance, jednalo se do té doby o nejucelenější výstupní program, co se týče délky trvání a rozsahu aktivit. Podílelo se na něm deset organizací, které měly zkušenosti s cílovou skupinou, hlavním realizátorem byla organizace RUBIKON Centrum. Hlavním výsledkem Projektu se stal ověřený Reintegrační program pro osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody. Součástí projektu byl také výzkum prováděný metodou řízených rozhovorů s účastníky projektu Šance, část respondentů byla stále ve výkonu trestu, část již vězení opustila. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak hodnotí průběh a plnění programů zacházení sami odsouzení, jaká rizika považují za nejvíce ohrožující při jejich cestě k úspěšné adaptaci a zjištění oblastí, ve kterých by nejvíce potřebovali pomoci, v době po propuštění. Nejčastěji se dotazovaní báli, že opětovně propadnou závislosti na návykových látkách, která by dříve či později znamenala jejich návrat ke kriminální kariéře, další obava pramenila ze společenských předsudků vůči odsouzeným, z těžkostí při hledání zaměstnání a ubytování,

---

¹⁰¹ §13 vyhlášky 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

z jednání s úřady a také obecný strach a úzkost z toho, že neví, co je na svobodě čeká. Dotazy také směřovaly na to, zda jim byly poskytnuty dostatečné informace o institucích a organizacích, které jim mohou být nápomocné. Polovina respondentů se cítila dostatečně informovaná, na otázku zda mají v plánu využít služeb sociálního kurátora odpovědělo 73% respondentů kladně. Zároveň většina oslovených vnímala sociálního kurátora jako osobu, která jim může pomoci a to především finančně. Dotazování mezi již propuštěnými potvrdilo, že největším problémem pro ně je získání zaměstnání. V minulosti všichni využili nabídky Úřadu práce, nicméně nejsou s jeho službami spokojeni a zaměstnání shánějí spíše díky doporučením příbuzných a přátel. Služeb sociálního kurátora využili pouze v souvislosti s finanční podporou a s pomocí s hledáním ubytování a zaměstnání. Velkým zklamáním je, že ani jeden z dotazovaných nevedl, že by mu poskytnuta informace o službách neziskových organizací nebo církví, nebo že by podobnou organizací navštívil.¹⁰²

3. Postpenitenciární péče

Přístup společnosti k vězeňství a k vězněným osobám vypovídá hodně o ní samotné. Stejně je to u přístupu k osobám propuštěným. Rozsah a obsah pomoci těmto osobám se odvíjí od politiky státu. Koncepce českého vězeňství do roku 2025 už v úvodu deklaruje nový, multidisciplinární přístup k této problematice. Výkon trestu by tak již neměl být vnímán izolovaně, důraz by měl být kladen na kontinuitu mezi penitenciárním působením na vězně a následnou postpenitenciární péčí, na prevenci kriminality a fungující sociální systém státu, který musí vše zastřešovat.

3.1. Vývoj postpenitenciární péče

V době rakousko-uherské monarchie hrála v péči o propuštěné hlavní roli jejich domovská obec. Domovské obce zajišťovaly v době 19. a počátku 20. století chudinskou péči v případě nemoci, ztráty zaměstnání nebo právě propuštění z vězení. Jednalo se o poskytování finanční podpory odvislé od domovského práva, to zaručovalo vedle chudinské podpory i právo na nerušený pobyt v obci, policejní ochranu osoby a jejího vlastnictví a právo na užívání obecních ústavů. Tuto povinnost měla obec ale až pouze pokud takovou podporu nemohli zajistit rodinní příslušníci.¹⁰³ Zvláštním způsobem

---

¹⁰² Mezi vězením a komunitou, cit. 75, s.27 a násl.

¹⁰³ ADÁMEK, K. Z naší doby: Díl třetí. Praha: J. F. Šašek, 1888, s. 282

chudinského podporování byla střída. Šlo o podporování ostatními občany obce, kteří se v tomto pravidelně střídali. Většinou šlo o statkáře, kteří výměnou za to žádali po propuštění pomoc při práci na statku.¹⁰⁴

Ti, kteří i přes špatné hygienické podmínky ve vězení výkon trestu přežili, byli buď volně propuštěni, nebo nuceně dopraveni do své domovské obce tzv. hnáním. Starosta této obce obdržel tzv. oznamovací list, ve kterém bylo vylíčeno chování trestance a doporučeno, jak se o něj nadále starat. Starosta vedl evidenci propuštěných, vydával propuštěnému peníze naspořené během výkonu trestu, zajišťoval vhodné zaměstnání a vykonával nad ním dohled. Další důležitou postavou byl místní kněz, který měl vést propuštěného k mravnému životu a pracovat na jeho polepšení.¹⁰⁵

V roce 1867 byl vydán spolkový a shromažďovací zákon č. 134/1867 ř. z., garantující právo shromažďovat se a konat spolky. Nově vznikající spolky vznikaly k naplňování dobročinných účelů, zaměřovaly se na vdovy, sirotky, handicapované a také na propuštěné z výkonu trestu. V roce 1839 započal svou činnost Spolek ku blahu propuštěných káránců v Praze. Za 40 let svého působení poskytl spolek pomoc 769 chovancům, „z nichž se bohužel 352 ke svému nepořádnému životu opět navrátilo, 368 se napravilo, 30 zemřelo v době, kdy ještě byli v opatrování spolku a ostatních 19 začátkem roku 1880 v péči spolku zůstalo.“¹⁰⁶ Tento a jemu podobné spolky byly předchůdci profesionální péče o propuštěné z výkonu trestu.

Na počátku 20. století se Evropou prohnala první světová válka a zanechala po sobě několik nově vzniklých států, mezi nimi i Československou republiku. Vězeňství vyžadovalo zásadní reformu, stav věznic i podoba výkonu trestu se musela změnit do té míry, aby odpovídala novému demokratickému zřízení. Především se začaly řešit žalostné hygienické podmínky ve věznicích, budovy prošly nutnými opravami, byl zaveden kanalizační systém. Zároveň byly upraveny a sjednoceny všechny vězeňské předpisy.¹⁰⁷ I podoba výkonu trestu doznala změn, odsouzení byli diferencováni na polepšitelné a nepolepšitelné, specializovat se začaly i jednotlivé věznice. Práce se stala základní složkou

---

¹⁰⁴ JANÁK, Jan. Příčiny vzniku předlitavské sociální správy. 1. vyd. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1970, 231 s.

¹⁰⁵ OBENTRAUT, Maxmilian, z. Samospráva obce v království Českém. Praha: nákladem spisovatelovým, 1863, s.122.

¹⁰⁶ Redakce: Spolek pro blaho propuštěných káránců v Praze. ČKD, 1880/6, s. 445-447, dostupné z :http://www.depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_1092, dne 7.12.2017.

¹⁰⁷ Deset let Československé republiky: Svazek 3. Praha: [s. n], 1928, s.484.

vězeňské výchovy, vězni vykonávali práci jak pro potřeby vězeňského zařízení, tak i pro soukromé podnikatele.¹⁰⁸ Otázka postpenitenciární péče zůstávala nedořešenou, i nadále ležela na bedrech spolků. Tuto situaci velice kritizoval ministerský rada JUDr. Emil Pavel Lány. Byl významnou postavou československého vězeňství 20. let 20. století, působil na úseku organizace a správy ministerstva spravedlnosti. Věnoval velkou pozornost sociální péči o propuštěné vězně, její kvalitní výkon pro něj znamenal účinnou zbraň v boji proti recidivě. Kritizoval především, že taková sociální péče není organickou součástí výkonu trestu, ale stát svaluje veškerou tíži této péče na dobročinné spolky. Přednesl proto návrh, aby dobročinné spolky, které tuto činnost vykonávaly, získaly status veřejných ústavů, jeho záměr však nebyl podpořen. „*Je úplně pochybená sociální péče o propuštěné trestance, která čeká, až propuštěný trestanec marným vlastním usilováním přijde ke spolku s prosbou o práci nebo o podporu nebo o šatstvo. To už je obyčejně žebrota a ne sociální péče.*“¹⁰⁹ Hlavním problémem zůstávalo zaměstnávání propuštěných, ten se ještě prohloubil s příchodem hospodářské krize v 30. letech 20. století.

Období první republiky ukončila druhá světová válka. Následovalo po ní období soudů s válečnými zločinci a kolaboranty. Věznice byly přeplněné, péči o vězně nebyla věnována pozornost. Únorový převrat v roce 1948 znamenal počátek komunistického režimu na našem území. Koncem padesátých let a především v letech šedesátých se začal stát více zabývat otázkou propuštěných vězňů. V roce 1965 byl vydán zákon č.59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, tím byla poprvé legislativně upravena péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, konkrétně se mu věnoval jedenáctý oddíl zákona nazvaný „Péče o dovršení nápravy odsouzených“. Ten tuto péči svěřoval v §60 národním výborům, ty byly povinny propuštěným osobám neprodleně zajistit pracovní místo a bylo-li to třeba i přechodné ubytování. Zároveň zákon zakazoval hospodářským organizacím činit při zaměstnávání osob rozdílu mezi osobami bezúhonnými a propuštěnými z výkonu trestu, pokud tato bezúhonnost není podmínkou výkonu takové práce. Zvláštní péče měla být věnována mladistvým propuštěným, kterým mělo být především umožněno dokončení přípravy na budoucí povolání.¹¹⁰ Výsledky činnosti národních výborů i přes tyto zákonem poskytnuté nástroje nebyly uspokojivé, proto byly

---

¹⁰⁸ LÁNY, Emil, P. O našich věznicích a věznicích. Naše Doba. Praha: Jan Laichter, 1924, roč. 31, s.547.

¹⁰⁹ Zápis o vězeňské konferenci konané v ministerstvu spravedlnosti 27. a 28. února 1931, in Kafková, 2007, s. 20

¹¹⁰ §48a zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

zřízeny i další orgány, které měly přispívat ke koordinovanějšímu poskytování postpenitenciární péče. Šlo o Komise nápravně výchovných činností a Aktivy pro nápravně výchovnou činnost, budované při národních výborech nižších stupňů a při větších podnicích. Na pracovišti byl propuštěnému přidělen patron, člen aktivu, ten mu měl pomoci adaptovat se v životě na svobodě. Tato praxe se rozvinula pouze v Severomoravském kraji, kde vznikaly aktivy v strojárnách a hutích.¹¹¹

Dalším významným milníkem bylo odstartování tzv. projektu Řásnovka, šlo o experimentální středisko ambulantní nápravné péče, o jeho vznik se zasadil tehdejší ředitel Výzkumného ústavu kriminologického prof. Oto Novotný. Do projektu bylo zařazeno sto odsouzených, se kterými odborníci pracovali po dobu jednoho roku od jejich propuštění z věznice. Výsledky prokázaly, že cílená a specializovaná odborná sociální práce s propuštěnými může snížit počet recidivujících pachatelů. Reakcí na tento výzkumný projekt bylo vybudování sítě sociálních kurátorů, kteří byli jako specializovaní pracovníci postpenitenciární péče začleněni do sociálních odborů okresních národních výborů a obvodních úřadů měst.¹¹² Od roku 1975 se činnost sociálních kurátorů opírala o zákon č. 121/1975 Sb. o sociálním zabezpečení. V paragrafech věnovaných péči o občany společensky nepřizpůsobivé stanovil, že takovým osobám se poskytuje především výchovná a poradenská péče a pomoc při pracovním umístění. Stále platila povinnost organizací přijmout do zaměstnání nepřizpůsobenou osobu, pokud byla na konkrétní místo doporučena národním výborem.¹¹³ Tato péče poskytovaná kurátory na bázi dobrovolnosti, byla doplněna zavedením institutu ochranného dohledu, který reagoval na potřebu nucené postpenitenciární péče zejména u recidivistů.¹¹⁴ Zákon nijak neupravoval spolupráci sociálních kurátorů s pracovníky nápravných zařízení, pokud ta existovala, soustředila se

---

¹¹¹ Teorie Marie Krakešové v kontextu vývoje postpenitenciární péče v Ostravě, dostupné z : <https://www.mpsv.cz/files/clanky/21167/Krakesove.pdf>, dne 19.12.2017.

¹¹² Sociální kurátor-nositel a průkopník sociální péče, MVČR, dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/socialni-kurator-a-postpece-pptx.aspx, dne: 27.11.2017.

¹¹³ §97 zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení.

¹¹⁴ ROZUM, J., KOTULAN, P., VŮJTĚCH, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR: výzkum uskutečněný v rámci programu Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů v horizontu roku 2000. Praha: IKSP, 2000, s.25.

na pořádání předvýstupních besed, neměla systémový charakter a s propuštěnými se nepracovalo individuálně.¹¹⁵

Po pádu komunistického režimu a následné amnestii prezidenta Havla prudce vzrostla kriminalita na celém území. Zákon č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech přenesl pravomoci okresních národních výborů v oblasti koordinace péče o společensky nepřízpusobené občany na okresní úřady, čímž se postpenitenciární péče ještě více rozšířila.¹¹⁶ V té době se začala realizovat z iniciativy sociálních kurátorů myšlenka kontinuální sociální péče. Kontinuální sociální péče znamená práci s klientem ve všech fázích trestního řízení, během trestního řízení, případného pobytu ve vazbě, v průběhu výkonu trestu, v klíčové fázi těsně před opuštěním vězení a v prvním roce po opuštění, kdy dochází nejčastěji k recidivě. Klient může samozřejmě využívat těchto služeb i mnohem déle, stejně tak jeho rodinní příslušníci. Při takovém přístupu je možné řešit možné problémy již v zárodku a minimalizovat tak jejich nepříznivé následky. Vládní usnesení č.341/1994 k „Programu sociální prevence a prevence kriminality - aktuální stav a východiska do roku 1996“ stanovilo Ministerstvu práce a sociálních věcí úkol koncipovat systém kontinuálního resocializačního působení. Na realizaci mělo spolupracovat i Ministerstvo spravedlnosti.¹¹⁷ Zákon, který by souhrnně upravoval činnost všech subjektů postpenitenciární péče a zakotvil systém spolupráce mezi nimi, však nebyl dodnes přijat.

3.2.Současná právní úprava postpenitenciární péče

Zákonná úprava postpenitenciární péče zasahuje do mnoha odvětví práva, vycházíme především z oblasti práva sociálního zabezpečení a norem práva trestního. Musíme ale brát v potaz i normy pracovněprávní a s nimi související úpravu ochrany osobních údajů a legislativu upravující činnost zúčastněných orgánů tj. zákon o Probační a mediační službě¹¹⁸ a zákon o Veřejném ochránci práv.¹¹⁹

Současná úprava postpenitenciární péče sleduje dva směry, tím prvním je postpenitenciární péče nucená, pachateli nedobrovolně uložená. Typickým představitelem takové péče byl dříve existující institut ochranného dohledu. Ochranný dohled byl ukládán pachatelům odsouzeným za úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody, nebezpečným

---

¹¹⁵ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9,s.214.

¹¹⁶ Zákon č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, zákon č. 367/1990, o obcích.

¹¹⁷ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9,s.215.

¹¹⁸ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

¹¹⁹ Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv.

recidivistům byl pak ukládán obligatorně. Byl vykonáván policejním nikoliv specializovaným orgánem a na rozdíl od dnes fungujícího probačního dohledu neměl charakter trestu.¹²⁰ Jednalo se o ochranné opatření označované jako první článek v řetězci postpenitenciární péče. Dnes má k této formě nejbližší již zmíněný probační dohled upravený v trestním zákoníku a v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Je ukládán pachateli, jehož chování je třeba v určené době sledovat, soudce nebo státní zástupce může dohled uložit pokud rozhoduje o :

- podmíněném upuštění od potrestání,
- podmíněném odsouzení,
- podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody,
- propuštění z ochranné léčby,
- uložení dohledu v rámci trestu obecně prospěšných prací,
- nahrazení vazby dohledem Probační a mediační služby,
- uložení výchovného opatření mladistvému nebo dítěti mladšímu 15 let.

Jedná se o dlouhodobou práci s odsouzeným, v rámci níž je povinen být v pravidelném kontaktu s probačním úředníkem a spolupracovat s ním na vytváření probačního programu.¹²¹ Vedle prvku péče je v probačním dohledu obsažen i prvek kontroly, který má předcházet opakování trestné činnosti.¹²² Veškerá činnost probačního úředníka by měla vést odsouzeného k tomu, aby nadále vedl řádný život.

Druhým a zcela jistě významnějším směrem je postpenitenciární péče poskytovaná pachatelům na základě dobrovolnosti. Žádný z nich nemá povinnost se jí podrobit, nebo ji využít či čerpat. Postpenitenciární péče je druhem sociální služby dle zákona č.108/2006 Sb. o sociálních službách. Jde o pomoc a podporu osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, jejím cílem je jejich opětovné sociální začlenění. Postpenitenciární péči lze zařadit pod §37 tohoto zákona, odborné sociální poradenství a pod §70, jako jednu ze služeb sociální prevence, sociální rehabilitaci. Propuštění z výkonu trestu ale často

---

¹²⁰ ROZUM, J., KOTULAN, P., VŮJTĚCH, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR: výzkum uskutečněný v rámci programu Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů v horizontu roku 2000. Praha: IKSP, 2000, s.25.

¹²¹ Zákon č.40/2009 Sb. trestní zákoník. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

¹²² ČERNÍKOVÁ, 2008. cit.9, s.197.

využívají i další sociální služby, např. pobyt v azylových domech, domech na půli cesty či noclehárnách. Specifická skupina propuštěných, kteří prošli či stále procházejí závislostí na návykových látkách, je adresátem služeb následné péče a kontaktních center, účastní se také terapeutických komunit (jedná se o tzv. specializovanou postpenitenciární péči). Rozsah úkonů poskytovaných v rámci těchto služeb stanovuje blíže prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb. Zákon stanovuje, které služby jsou poskytovány bezúplatně, patří mezi ně jak sociální poradenství, tak sociální rehabilitace. Povinností poskytovatele sociálních služeb je službu registrovat na místně příslušném krajském úřadě a dodržovat Standardy sociálních služeb.¹²³

Dalším článkem péče o propuštěné je státem poskytované hmotné zabezpečení. Propuštěný je, splňuje-li podmínky, adresátem sociální podpory dle zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře. Dále může být osoba propuštěná z výkonu trestu, která v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, považována za osobu v hmotné nouzi. Při splnění zákonem stanovených podmínek tak může čerpat dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi, jimiž jsou příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, které jsou vypláceny opakovaně a jednorázovou mimořádnou okamžitou pomocí. Její výši stanovuje pro osoby propuštěné z výkonu trestu §37 zákona jednorázově až do výše 1000 Kč s přihlédnutím k úložnému a s ohledem na okamžité nezbytné potřeby odsouzeného. Součet dávek poskytnutých podle tohoto ustanovení nesmí v rámci jednoho kalendářního roku překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce.¹²⁴ Náklady na tyto dávky hradí stát. Orgánem pomoci v hmotné nouzi, tedy tím kdo o vyplacení dávky rozhoduje, je Ministerstvo práce a sociálních věcí a krajské pobočky Úřadu práce České republiky.¹²⁵

Dalším příspěvkem, který může propuštěný získat, je příspěvek v maximální výši 2000 Kč k úhradě nezbytných potřeb, poskytovaný při propuštění z výkonu trestu. Je vyplácen těm propouštěným, jejichž úložné nepostačuje k úhradě takových potřeb, zároveň je ale posuzováno, zda takové finanční prostředky nemá odsouzený na účtu ve věznicí

---

¹²³ Mezi vězením a komunitou, cit. 75, s. 64.

¹²⁴ Zákon č.11/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi.

¹²⁵ Zákon č.11/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi.

nebo v bance, nebo zda nemůže takové prostředky získat jiným způsobem, například od příbuzných nebo od zastupitelského úřadu, jehož je státním občanem.¹²⁶

Propuštěný samozřejmě může čerpat podporu v nezaměstnanosti, práce ve výkonu trestu odnětí svobody se mu započítává do odpracované doby pro účely podpory v nezaměstnanosti. Podmínkou je, aby v posledních třech letech před zařazením do evidence úřadu práce alespoň 12 měsíců pracoval. Skutečnost, že o práci zájem měl, ale nebyla mu umožněna, takový nárok nezakládá.¹²⁷

Úprava postpenitenciární péče je velmi roztržštěná a postrádá provázanost v působnosti zúčastněných subjektů, státních i nestátních. Na cestě za vyšší efektivitou poskytování postpenitenciární péče je nutné zaručit návaznost a komplementaritu poskytovaných služeb. Toto se neobejde bez provázanosti sankční a sociální politiky státu.¹²⁸

3.3.Poskytovatelé postpenitenciární péče

Jelikož není poskytování postpenitenciární péče systémově upraveno, je velice těžké její výkon jakkoliv strukturovat, často se objevuje dělení na státní a nestátní poskytovatele postpenitenciární péče, dle mého názoru jde ale o dělení čistě teoretické a v péči o klienta se nijak neprojevuje. Mnohem důležitější je podle mě osvětlit činnost subjektů z pohledu klienta, v jaké fázi reintegračního procesu se s jakým poskytovatelem setkává a jakou pomoc od něj může očekávat.

3.3.1. Odborní pracovníci Vězeňské služby

Na programu zacházení s odsouzenými se podílí několik odborných pracovníků vězeňské služby, jsou jimi speciální pedagog, sociální pracovník, pedagog volného času, psycholog a vychovatel.¹²⁹

Úkolem speciálního pedagoga je sestavit odsouzenému program zacházení. Během pobytu odsouzeného ve vězení sleduje změny v jeho chování a podle toho program upravuje. Odpovídá za odbornou úroveň tohoto programu a naplňování jeho cíle. Zařazuje

---

¹²⁶Vyhláška č.10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.

¹²⁷ Mezi vězením a komunitou, cit. 75, s. 65.

¹²⁸ ČERNÍKOVÁ, FIRSTOVÁ, cit.11, s.15.

¹²⁹ Mezi vězením a komunitou, cit. 75,s. 38 a násl.

také odsouzeného do jedné ze skupin vnitřní diferenciaci ve věznici. Stejně tak se podílí na zpracovávání návrhů umístění odsouzeného do výstupního či specializovaného oddělení i na rozhodování o zařazení odsouzeného do kategorie možných objektů násilí, či naopak kategorie možných pachatelů násilí. Speciální pedagog má také nad odsouzenými kázeňskou pravomoc. Z pohledu reintegrace odsouzeného je klíčová jeho úloha při zařazování vhodných odsouzených do učebních oborů, za tímto účelem provádí pedagogické pohovory a poskytuje pedagogickou poradenskou pomoc. Jeho pozornost je tedy upřena na život odsouzeného ve věznici, na vztahy a vazby, které si tam buduje, ovlivňuje jak bude probíhat každý jeho den. Jeho záměrem je pomoci na míru vytvořeného programu zacházení podpořit kladné vlastnosti odsouzeného a donutit ho osvojit si co nejvíce dovedností, které mu pomohou při pobytu na svobodě.¹³⁰

Speciální pedagog metodicky řídí pedagoga volného času a vychovatele. Pedagog volného času realizuje ve věznici širokou paletu aktivit, ať jde o činnosti zájmové, sebeobslužné, kulturní či rukodělné. Vychovatel má k vězňům nejbližší, osobně se s nimi zná, je s nimi v trvalém kontaktu. Orientuje se tak nejlépe ve skupině, kterou vězni tvoří, zná její hierarchii a vzájemné vztahy členů. Proto zpracovává právě on hodnocení k žádosti o podmíněné propuštění a osobně je přítomen zasedání soudu projednávajícího podmíněné propuštění odsouzeného. Dále je zodpovědný za organizační chod oddělení, dbá na kázeň a upravenost odsouzených, na udržování čistoty a pořádku na celách, má povinnost kontrolovat korespondenci i telefonáty, musí zajistit, aby měl každý odsouzený přístup k právním předpisům.

Další osobou, se kterou se odsouzený ve věznici setká, je sociální pracovník. Ten také spolupracuje na vytváření programů zacházení pro odsouzené, osobně vede aktivity věnované sociálnímu poradenství. Jeho hlavní úlohou je ale zajišťovat kooperaci se sociálními kurátory, dalšími státními orgány a neziskovými organizacemi. Spolupracuje například s orgány správy sociálního zabezpečení při vyřizování žádostí odsouzených o invalidní důchod. Také bývá kontaktní osobou při spolupráci s Probační a mediační službou. Zároveň spolupracuje i s rodinou odsouzeného, snaží se zajistit, aby se po propuštění z výkonu trestu měl kam vrátit.¹³¹ Vězňům i zaměstnancům vězeňské služby

---

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9, s.221.

jsou k dispozici také služby psychologa. Oběma skupinám pomáhá vyrovnat se stresovými situacemi, které život ve věznici přináší.¹³²

3.3.2. Duchovenská činnost

Dle § 7 zákona o církvích mohou registrované církve a náboženské společnosti, které získají takové oprávnění, pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost výkonem duchovenské služby v místech, kde se vykonává trest odnětí svobody.¹³³ Naplňuje se tak právo odsouzeného na poskytování duchovních a dalších obdobných služeb.¹³⁴ Kaplani jsou zaměstnanci Vězeňské služby, jsou členy Vězeňské duchovní služby a patří do deseti různých církví. V současnosti pracuje 42 vězeňských kaplanů, kteří působí ve 33 věznicích a vazebních věznicích.¹³⁵ Kaplani jsou organizačně odpovědní řediteli své věznice, po stránce metodické hlavnímu kaplanovi Vězeňské služby ČR. Podílejí se vedle své duchovenské činnosti na vytváření a aplikaci výchovných programů vedoucích k hodnotové změně klientů. Kaplani slouží rovněž svým spoluzaměstnancům. Postavení těchto osob v postpenitenciární péči je velmi významné, spolupracují jak se sociálními pracovníky, tak se sociálními kurátory.

Co se týče péče po propuštění z vězení, je však ze strany církví hlavní díl práce delegován především na individuálně působící jedince. Jedná se většinou o bývalé nebo současné vězeňské kaplany nebo kaplanky, kteří individuálně a jen ze svého vnitřního přesvědčení nabízejí pomoc propuštěným. Dle výzkumu Dirgy a Váněho 10 - 20% odsouzených pokračuje v duchovní péči i po propuštění, což má na jejich resocializaci velmi pozitivní vliv. Religiozita je podle nich klíčová zejména v otázce smíření se s trestem a přijetí viny. Přesto je přístup k duchovenské péči zejména ze strany Vězeňské služby spíše skeptický. Hlavním důvodem je problém tzv. „účelové víry“, situace kdy je přístup vězňů k náboženským aktivitám primárně motivovaný snahou získat výhody. Jde o jeden z projevů institucionalizace vězně, který nemá s pravou religiozitou nic společného.¹³⁶ Trestní řád totiž umožňuje, aby zájmové sdružení občanů převzalo záruku za dovršení nápravy odsouzeného, který vykonává trest odnětí svobody a současně navrhlo

---

¹³² Mezi vězením a komunitou, cit. 75, s. 39.

¹³³ Zákon č. 3/2002 Sb. o církvích a náboženských společnostech.

¹³⁴ §20 zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody.

¹³⁵ Informační zpráva o duchovní službě, dostupné na: <http://vscr.cz/o-nas/duchovni-sluzba/zakladni-informace-2/>, dne: 18-12-2017.

¹³⁶ ČERNÍKOVÁ, FIRSTOVÁ, cit. 11, s.106.

podmíněné propuštění odsouzeného z trestu odnětí svobody.¹³⁷ Někteří odsouzení se této možnosti snaží využít, právě s poukazem na svou „duchovní obrodu“. Dle průzkumu provedeného hlavním kaplanem z roku 2015 nabídla duchovní služba konkrétní pomoc po propuštění řádově tisícům vězňů, po dobu trvající minimálně půl roku po propuštění pomáhala cca 400 propuštěným a do dnešní doby eviduje cca 260 těch, kteří žijí řádným životem.¹³⁸

Osobně mě zaujala činnost Českobratrské církve evangelické, která se do pomoci vězněným a propuštěným snaží zapojit i dobrovolníky. Jde o projekt dopisování si s odsouzenými pobývajících tč. ve výkonu trestu odnětí svobody. Dobrovolníci se mohou následně účastnit supervizí nebo konzultací s psychology.

3.3.3. Sociální kurátor

Působnost sociálního kurátora nalezneme v §92 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.¹³⁹ Sociální kurátoři vykonávají svoji činnost na magistrátních úřadech (např. Brno, Kladno, Ostrava), úřadech městských částí (např. Praha) a na městských úřadech (např. Černošice, Žďár nad Sázavou). Při přímé práci s klientem působí v oblasti přenesené působnosti.¹⁴⁰ Kurátor koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu. Zároveň má zákonem danou povinnost spolupracovat s orgány Vězeňské služby, Probační a mediační službou, správními úřady i územními samosprávnými celky. Tato povinnost se zrcadlí i v § 20 odst. 9 zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, který stanovuje věznicím, aby umožnily obecním úřadům s rozšířenou působností poskytovat sociální služby.¹⁴¹ Právě v práci sociálního kurátora se nejvíce projevuje kontinuálnost sociální péče, pokud má klient zájem, jsou mu služby sociálního kurátora k dispozici jak během výkonu trestu, tak po něm. Sociální kurátor pracuje s odsouzenými průběžně, délka spolupráce s klientem není

---

¹³⁷ Zákon č.141/1961 Sb. trestní řád.

¹³⁸ Koncepce českého vězeňství do roku 2025

¹³⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹⁴⁰ DAVIDOVÁ, I. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1.

vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka.pdf, dne 7.11.2017.

¹⁴¹ Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody.

nijak limitována, ani časem, ani počtem poskytnutých služeb.¹⁴²Sociálnímu kurátorovi jsou směrem k propuštěným osobám svěřeny tyto kompetence:

- **Poskytování základního sociálního poradenství**

To zahrnuje poskytnutí informací o možnostech ubytování, o způsobu vyřizování osobních dokladů, dále informace o možnosti výběru z jednotlivých sociálních služeb a jiných formách pomoci, dále má za úkol klienta poučit o všech jemu zákony přiznaných právech a povinnostech.

- **Poskytování odborného sociálního poradenství**

Jde o sociálně terapeutické činnosti zaměřené na obnovení vztahu klienta s jeho okolím, dále asistenční služby např. doprovod při návštěvě úřadů.

- **Rozhodování o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci**

Taková pomoc se poskytuje nejen ve finanční ale i ve věcné formě a poskytuje se bezodkladně. Jde například o poukázky do zařízení poskytujících stravování či ubytování.

- **Spolupráce s dalšími subjekty, zejména Vězeňskou službou ČR**

Obecní úřad umožňuje sociálnímu kurátorovi výkon kontinuální sociální práce s pachatelem trestné činnosti, tj. zejména návštěvy klientů ve věznicích, během výkonu trestu odnětí svobody a před propuštěním z výkonu trestu. Vězeňská služba ČR zajišťuje se souhlasem klienta včasné oznámení o začátku a konci výkonu trestu a o případných změnách, které se klientů ve výkonu trestu odnětí svobody týkají.¹⁴³

Cílem kurátora je integrovat klienta do užšího i širšího sociálního prostředí. V praxi naráží především na velmi obtížné řešení finanční a bytové situace klientů, přístup k dosažitelnému ubytování je velmi omezen. Práci mu ztěžuje složitá a náročná administrativa i časté změny legislativy.

Problémem je také malá možnost stupňovitě integrování jedince ve společnosti, v systému sociálních služeb chybí instituce, která by propuštěným poskytla dočasný azyl v období kdy ještě nemají zajištěnou práci a ubytování. Azylové domy¹⁴⁴, které jsou určené v první řadě osobám bez přístřeší, nemají dostatečné kapacity na to, aby obsloužily takto početnou skupinu klientů. Řešením by byla instituce Domu na půli cesty, které dnes

---

¹⁴² ČERNÍKOVÁ, FIRSTOVÁ, cit. 11, s.91.

¹⁴³ DAVIDOVÁ, I. aj. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka.pdf, dne: 7.11.2017.

¹⁴⁴ § 57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

poskytují pomoc mladým dospělým mezi 18. a 26. rokem věku, kteří po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné, popřípadě jiná zařízení pro péči o děti a mládež, nebo výkon trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby.¹⁴⁵ Mladí dospělí se zde učí hospodařit s vlastními financemi, zvyšují si pracovní kvalifikaci, poprvé přichází do kontaktu s úřady, je jim k dispozici právní poradenství, pomoc s nalezením bydlení a zaměstnání. Podobná instituce určená propuštěným by zajisté pomohla překlenout nejrizikovější období prvních měsíců po propuštění, kdy dochází nejčastěji k recidivě kriminálního chování. Podobnou institucí, kterou Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR zavedlo byl probační dům. Pobyt v probačním domě byl určen osobám podmíněně propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, pilotní projekt se ale setkal s malým zájmem odsouzených.

Spolupráce se sociálním kurátorem je dobrovolná, v ideálním případě probíhá během celého trestního řízení. Propuštění vězni v rozhovorech bohužel potvrzovali, že těchto služeb využívala během výkonu trestu jen malá část odsouzených, většina kurátora vyhledá až po propuštění, kdy především jejich finanční problémy již povážlivě narostou.¹⁴⁶ I tak je ale návštěva kurátora přínosem, pomáhá překonat tzv. krizi prvního dne, trauma z náhlé změny prostředí, které samozřejmě ještě zhoršují další faktory jakými je nevyřešené sociální zázemí či chybějící finanční prostředky. Důležité je, aby kurátor vnímal situaci klienta jako celek a neomezil se pouze na doporučení vyplacení dávky mimořádné pomoci a na odkázání na systém dávek v hmotné nouzi.¹⁴⁷

3.3.4. Pobočky Úřadu práce

Do kompetence úřadů práce je vedle poskytování informací o pracovním trhu, evidence uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst také svěřena agenda vyplacení sociálních dávek. Zároveň je po dobu evidence na úřadu práce hrazeno zdravotní pojištění uchazeče o zaměstnání. V případě splnění zákonných podmínek je uchazeči poskytnuta i podpora v nezaměstnanosti. Dále úřady práce nabízejí pracovní rekvalifikaci a kontakt se soukromými agenturami práce.¹⁴⁸ Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody představují skupinu, které pracovníci úřadů práce věnují dle §33 zákona o zaměstnanosti zvýšenou

---

¹⁴⁵ § 58 cit. zákona.

¹⁴⁶ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9, s.225.

¹⁴⁷ ČERNÍKOVÁ, FIRSTOVÁ, cit. 11, s.93.

¹⁴⁸ Průvodce pro výstup z vězení.Olomouc: Podané ruce, o.s., 2012, s.22.

péči.¹⁴⁹ Při úřadech práce fungují tzv. job kluby, skupinové poradenské programy nabízející podporu při hledání zaměstnání, uchazeč o zaměstnání do něj může být na žádost zařazen. Pomáhají mu zorientovat se na trhu práce, učí ho využívat různé zdroje informací o volných místech, v rámci programu je možné absolvovat pracovní pohovory nanečisto, sestavit si životopis či motivační dopis.¹⁵⁰

3.3.5. Nestátní neziskové organizace

Po pádu komunistického režimu vznikla konečně možnost rozšířit nabídku sociálních služeb, této možnosti využily nestátní občanské, církevní a charitativní organizace. Některé z nich se zaměřily také na osoby, které se dostaly do konfliktu se zákonem.¹⁵¹ Nejvýznamnější místo mezi nimi zaujímá nestátní nezisková organizace RUBIKON Centrum. Jelikož jsem s jejími pracovníky během psaní této diplomové práce spolupracovala, zaměřím se detailněji právě na tuto organizaci a na programy, které nabízí jak osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, tak osobám propuštěným.

RUBIKON Centrum vzniklo v roce 1994 tehdy ještě pod názvem Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Během více jak dvacetiletého vývoje organizace se vykrytalizovaly tři základní pilíře její činnosti. Jde o Program Zaměstnanost, Program Zadluženost a Program Alternativní tresty.

- Program Zaměstnanost

S pracovníky RUBIKON Centra se mohou odsouzení setkat již ve vězení. V rámci programu Zaměstnanost realizuje tato organizace 3 aktivity ve věznicích. Je jím motivační program ZZ (Získej zaměstnání), skupinový interaktivní program, jehož cílem je rozvíjet pozitivní stránky a sociální dovednosti klientů potřebné pro úspěšné zvládnutí návratu na svobodu a na trh práce. Dále rekvalifikační kurzy, které mají za cíl zvýšit konkurenceschopnost uchazečů na trhu práce a dílny k podpoře pracovních návyků, které jsou součástí komplexního programu přípravy na propuštění, který RUBIKON Centrum realizuje.

Lidem propuštěným z výkonu trestu nabízí RUBIKON Centrum individuální pracovní poradenství i skupinové aktivity, jakými jsou například Pohovory nanečisto. Zájemci se mohou zúčastnit simulovaných pracovních pohovorů vedených potenciálními

---

¹⁴⁹ Zákon č.435/1004 Sb. o zaměstnanosti.

¹⁵⁰ Informační zpráva o job clubech, dostupné na: <https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/jobclub>, dne: 7.11.2017.

¹⁵¹ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit. 9, s.225.

zaměstnavateli. Tato aktivita pomáhá propuštěným zdokonalit schopnost sebe prezentace a naučit se mluvit o své trestní minulosti. Zaměstnavatelé mají naopak možnost setkat se s uchazeči s trestní minulostí a vytvořit si objektivní pohled nezatížený předsudky.

Další aktivitou organizace je vytváření tréninkových pracovních míst. Inspirací bylo v tomto případě Švýcarsko a jeho politika sociálních programů pro osoby s trestní minulostí. RUBIKON Centrum spolupracovalo v roce 2015 na tomto projektu s městem Úvaly, zaměstnanci sociální firmy RUBIKON Centrum Servis zajišťovali v obci úklid venkovních prostor. Setkávání těchto pracovníků s obyvateli města přispělo k bourání předsudků o propuštěných, kteří jsou pouze pasivními příjemci sociálních dávek. Sociální firma RUBIKON Centrum Servis vznikla v roce 2015 a nabízí služby odstraňování graffiti, úklidové služby a ve věznici Vinařice provozuje šicí dílnu. Tréninková místa nabízí organizace i ve svých pobočkách na pozicích administrativních pracovníků, téměř 20% zaměstnanců organizace má trestní minulost. Jednou z mnoha výhod tréninkových míst je, že nejde o zaměstnání na plný úvazek, tedy s osmihodinovou pracovní dobou, které se propuštění navyklí na vězeňský režim ze dne na den těžko přizpůsobují. Také oceňují pracovní prostředí prosté předsudků a možnost vyzkoušet si práci, ke které by se se záznamem v trestním rejstříku a absencí praxe neměli šanci dostat.¹⁵²

RUBIKON Centrum jako registrovaná pracovní agentura dále zprostředkovává kontakt se zaměstnavateli, kteří nabízejí příležitost i lidem s trestní minulostí, součástí poradenství je i podpora v pracovní adaptaci po nástupu do zaměstnání. V roce 2016 organizace spolupracovala s 162 zaměstnavateli a pomohla najít zaměstnání 272 klientům, 64% z nich zůstalo na této pozici i po zkušební době.

- Program Zadluženost

Druhým problémem, se kterým se propuštěným snaží RUBIKON Centrum pomoci jsou jejich dluhy. Mnozí klienti se s nevyřešenou finanční situací potýkali již před nástupem do vězení a spáchaný trestný čin s ní většinou souvisel. S různými dluhy se potýká 95% klientů RUBIKON Centra. K dispozici jim je ještě ve vězení dluhové poradenství a kurzy finanční gramotnosti. V rámci těchto aktivit mohou své dluhy zmapovat, většina klientů nemá vůbec přehled o tom kolik a komu dluží, zároveň je pracovníci informují o následcích neplnění jejich závazků a způsobech, jak se do budoucna takové situace vyvarovat. Potřebnou pomoc nabízejí i v průběhu správních a exekučních řízení a při zpracování návrhu na povolení oddlužení. V roce 2016 se programu

---

¹⁵² Vyplývá z rozhovorů s klienty a zaměstnanci RUBIKON Centra.

Zadluženost zúčastnilo 95 klientů ve vězení a 167 klientů na svobodě, 85% z nich dosud řádně plní plán oddlužení.

- Program Alternativní tresty

Aktivity tohoto programu jsou určeny klientům, kterým byl uložen alternativní trest a jsou realizovány v úzké spolupráci s Probační a mediační službou ČR. Romský mentoring je aktivitou, která má dopomoci k efektivnější spolupráci s romskými klienty PMS ČR. Romský mentor je díky své sounáležitosti s romskou komunitou schopen získat důvěru klientů, srozumitelně jim vysvětlit povinnosti vyplývající z alternativního trestu a motivovat je k jejich splnění.¹⁵³

RUBIKON Centrum se vedle poskytování postpenitenciární péče věnuje také osvětovým aktivitám, které mají veřejnost upozornit na problematiku zaměstnávání osob s trestní minulostí. Nejvýraznější akcí byl v minulém roce Yellow Ribbon Run, neboli běh se žlutou stužkou, jehož bylo RUBIKON Centrum partnerem. Samotného běhu se zúčastnilo téměř 400 lidí z řad zaměstnanců Vězeňské služby ČR, Probační a mediační služby ČR, vládních i nevládních organizací včetně zástupců obětí trestných činů, ministerstev včetně ministra spravedlnosti nebo například delegace ze Singapuru, kde myšlenka Yellow Ribbon vznikla.¹⁵⁴

Další organizace, v jejímž centru zájmu stojí přímo propuštění z výkonu trestu, je spolek Za branou. Tento spolek se zaměřuje především na rodiny odsouzených a propuštěných, Dětem odsouzených, které by z finančních důvodů nemohly navštívit svého rodiče ve vězení, financuje spolek pravidelné návštěvy. Dále spolek organizuje setkávání svépomocných skupin, kde mohou příbuzní odsouzených vzájemně sdílet své zkušenosti. Propuštění mohou využít právního poradenství či záštity spolku při vyjednávání se zaměstnavateli.

Dále poskytují propuštěným pomoc organizace, které se věnují obecně osobám ohroženým sociálním vyloučením a lidé propuštění z výkonu trestu pro ně představují jednu mnoha skupin, které jsou jejich služby určeny. Mezi takové organizace patří například obecně prospěšná společnost Romodrom, ta pořádá pro osoby propuštěné z

---

¹⁵³ Dokumenty poskytnuté RUBIKON Centrem, dostupné na: <http://www.rubikoncentrum.cz>, dne 28.11.2017.

¹⁵⁴ RAJDLOVÁ, J. V roce 2017 běželo proti předsudkům na čtyři sta běžců. České vězeňství. 2017, č. 2/3, s.11.

výkonu trestu například rekvalifikační kurzy a kurzy finanční gramotnosti.¹⁵⁵ V roce 2016 proběhl pod jejím vedením pilotní projekt Stabilizační bydlení osobám po výkonu trestu, jeho podstatou bylo zajištění a financování ubytování osobám v prvních třech měsících po opuštění výkonu trestu, při současném poskytnutí dluhového poradenství a možnosti získat zaměstnání u partnerských zaměstnavatelů.¹⁵⁶

Pomoci propuštěným se také věnují církve a náboženské společnosti. Součástí římskokatolické církve je Charita Česká republiky, největší nestátní poskytovatel sociálních a zdravotních služeb.¹⁵⁷ S jejími službami se propuštění setkávají především při hledání prvního ubytování v jí provozovaných azylových domech a noclehárnách. Přímo na propuštěné míří terénní program AL PASO Vysočina, zprostředkovává klientům kontakt se sociálním prostředím, poskytuje pomoc při orientaci v systému sociálních institucí, při splácení dluhů, hledání zaměstnání a ubytování i při zařizování běžných osobních záležitostí.¹⁵⁸

Samostatnou skupinu nestátních poskytovatelů postpenitenciární péče tvoří organizace zaměřující se na osoby drogově závislé. Mezi ně patří nestátní neziskové organizace Podané ruce a Sananim. Společnost Podané ruce působí především na území Brna, v Olomouckém a Zlínském kraji. Organizace úzce spolupracuje s Vězeňskou službou ČR i sociálními kurátory, poskytuje především odborné poradenství.¹⁵⁹ Centrem poskytovaných služeb společnosti Sananim je Praha. Pro osoby, které se potýkají se závislostí na nealkoholových drogách je určeno Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem, pomáhá osobám ve všech stádiích trestního řízení, jde o ambulantní centrum poskytující poradenství, asistenci i léčbu.¹⁶⁰

---

¹⁵⁵ Informace o organizaci Romodrom, dostupné z: <http://www.romodrom.cz/new/poslani.php>, dne 10.12.2017.

¹⁵⁶ Aktuality z činnosti organizace Romodrom. Dostupné z :<http://www.romodrom.cz/new/aktuality.php>, dne 10.12.2017.

¹⁵⁷ Informace dostupné na: <http://www.charita.cz/o-charite/>, dne 11.12.2017.

¹⁵⁸ Informace o projektu AL PASO Vysočina, dostupné na: <http://www.charita.cz/o-charite/adresar/?s=al-paso-vysocina#directory-detail>, dne 12.12.2017

¹⁵⁹ Informace o službách poskytovaných organizací Podané ruce, dostupné z : <http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/drogove-sluzby-ve-vezeni/>, dne 12.12.2017.

¹⁶⁰ Informace o organizaci Sananim, dostupné z : [http://www.sananim.cz/centrum-pro-osoby-v-konfliktu-se-zakonom-\(cokuz\).html](http://www.sananim.cz/centrum-pro-osoby-v-konfliktu-se-zakonom-(cokuz).html), dne 11.12.2017.

Obrovským přínosem těchto nevládních organizací je že vyplňují prostor, do kterého již nesahají pravomoci Vězeňské služby. Mají možnost pracovat s klientem komplexně a především kontinuálně a přizpůsobit poskytované služby jeho individuálním potřebám.¹⁶¹ Kontinuální sociální práce dle Černíkové významně přispívá k naplnění regulativní a sociálněintegrativní funkce ukládaných trestních sankcí.¹⁶²

3.4. Problémy propuštěných

V roce 1882 píše Hevera ve své stati Vězeňství a ústavy dobročinné že „*trest nastává pro trestance teprve tenkrát, když z věznice jest propuštěn*“.¹⁶³ Tento postřeh je bohužel stále aktuální. Uvznění je pro každého jedince zátěžovou situací, míra odolnosti vůči takové zátěži, označovaná v odborné literatuře jako frustrační tolerance, je u každé osoby jiná.¹⁶⁴ Působení takové zátěžové situace tak vede u některých jedinců k trvalému narušení rovnováhy, které může vyústit až v psychickou poruchu, zatímco u jiných dojde ke změnám pozitivním (aktivizace, zvýšení sebevědomí, motivace).¹⁶⁵

3.4.1. Následky prizonizace

Pobyt ve věznici trestané určitým způsobem formuje, i přes veškerou snahu personálu se ve věznicích vyskytují jevy, které jsou v přímém rozporu se snahami o korekci chování vězňů.¹⁶⁶ Zároveň tyto přijaté vzorce přetrvávají v chování vězňů i po opuštění zdí věznice a velmi jim ztěžují jejich návrat mezi většinovou společností. Z psychologického hlediska lze v procesu prizonizace rozlišit dva aspekty, institucionalizaci a ideologizaci.

Institucionalizace se projevuje jako ztráta aktivity a iniciativy v důsledku přizpůsobení se vysoce organizovanému vězeňskému životu. Výsledkem je neaktivní přístup vězně, přežívání ze dne na den. Vězeň se zcela oddává vězeňskému řádu, přenáší odpovědnost za své konání na vězeňský personál. Vytváří se tzv. syndrom dobrého vězně, který se vyznačuje poslušností, dodržováním všech požadavků vězeňského personálu,

---

¹⁶¹ Mezi vězením a komunitou. Sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňů. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s. s. 52.

¹⁶² ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9, s.228.

¹⁶³ HEVERA, Č. Vězeňství a ústavy dobročinné. Pardubice: F.V. Hoblík, 1882, s. 20.

¹⁶⁴ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2008, s.48 a násled.

¹⁶⁵ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, Kapitoly z penologie II. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 119.

¹⁶⁶ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9, s. 115.

ovládáním všech legálních technik přežití ve vězeňském zařízení.¹⁶⁷ Mnohé výzkumy ukazují, že k nejlepší adaptaci na podmínky výkonu trestu dochází u recidivistů a vězňů s dlouhodobými pobyty ve výkonu trestu odnětí svobody. V těchto případech je pak velice složité objektivně zhodnotit chování vězně, jak to vyžadují soudy např. při projednávání žádosti o podmíněné odsouzení. Zda jde o opravdovou změnu v chování či pouhý konformismus vynucený prostředím je těžké rozlišit.¹⁶⁸ Taková poslušnost a absence jakékoliv zodpovědnosti za své chování je pak jednou z největších překážek při návratu na svobodu, kde se po propuštění chtějí jasná rozhodnutí, která většinou zásadně ovlivňují jeho život. Musí se rozhodnout jak se bude žít, kde bude žít, o každou radu si musí říci sám a každou pomoc si musí sám vyhledat.

Druhým prvkem prizonizace je ideologizace, která významně negativně ovlivňuje jakékoliv snahy o výchovné působení na vězně. Jde o „*proces přizpůsobování se normám, hodnotám, názorům a postojům, které se vytvářejí v neformálních skupinách odsouzených, přizpůsobení se vězeňské subkultuře, která má desocializační charakter*“.¹⁶⁹ Existuje mylná představa, že u vězněné kriminální subkultury panují vzájemné vztahy a existují hodnoty a normy totožné s normami běžné populace, opak je ale pravdou. Hodnotový systém značné části vězněné kriminální subkultury, zejména u opakovaně trestaných a dlouhodobě vězněných, je zcela odlišný a sociální status vězně ve skupině se odvíjí od naprosto jiných aspektů. Pozitivně hodnocena je mezi vězni zejména závažnost spáchaného trestného činu, značné prestiži se těší pachatelé medializovaných trestných činů, osobní historie vězně (zda vykonával trest v nějaké z pověstných věznic, tj. Valdice, Mírov), solventnost vězně a také prestiž jeho pracovního zařazení. Naopak ostrakizováni jsou pachatelé sexuálně motivovaných zločinů na dětech, vězni podezřívání ze spolupráce s policií a všichni ti co se výrazně odlišují, ať jde o nižší tělesnou hmotnost, psychické problémy, nebo kosmetické vady. U mnohých vězňů tak dochází k postupné změně hodnotové hierarchie a následným prvním příznakům kriminální infekce. Jak rychle a jestli k ní vůbec dojde záleží především na délce vykonávaného trestu, charakteru konkrétní věznice ale i na pracovním zařazení vězně. Mnozí se vězeňskému řádu přizpůsobí pouze ve

---

¹⁶⁷ RASZKOVÁ, cit. 164, s.119.

¹⁶⁸ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie, II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězněnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2007, s.43.

¹⁶⁹ KOPP,P. *Penitenciárna psychológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru SR, 2004, s. 51 in ČERNÍKOVÁ, 2008, cit.9, s. 120.

snaze nevybočovat z řady. Motivací je většinou strach ze silného negativního jedince, snaha se mu zavděčit. Indikátorem hloubky prizonizace mohou být i určité vnější znaky, které značí příslušnost k vězeňské subkultuře, jde např. o používání argotu nebo tetováž na viditelných místech. Existují ale také ti, co se tomuto řádu nepodvolí a naopak ho ostentativně odmítají s argumentem „já nejsem jako oni“, většinou jde o silné jedince, kteří razantně vystupují i proti jiným negativním jevům např. šikaně nebo sexuálnímu zneužívání.¹⁷⁰

Dle Netíka izolace jedince ve specifických podmínkách, které se výrazně odlišují od reálného života, je sama o sobě relativně vážnou překážkou znovuzačlenění se do společnosti. Dlouhodobá nebo opakovaná prizonizace pak podle něj podstatně snižuje až anuluje pravděpodobnost reintegrace odsouzeného po propuštění z výkonu trestu.¹⁷¹

3.4.2. Zpřetrhání sociálních vazeb

Za nejzávažnější problém, kterému jsou nuceni čelit věznění pokládají zpřetrhání kontaktů s rodinou a přáteli a přerušeni kontaktu s vnějším světem. Ztráta přirozeného zázemí rodiny se naplno projeví většinou až po propuštění. Tyto užitečné vazby jsou mnohdy nahrazeny vězeňskými známostmi. Propuštěný často není schopen se v novém prostředí sám orientovat a vyhledá osoby, které mu rozumí a které ho přijmou.¹⁷² To samozřejmě velmi významně zvyšuje riziko recidivy. Zákonodárce tak stojí před nelehkým úkolem nastavit pravidla tak, aby izolace od okolního světa, ona samotná podstata trestu, nezpůsobila, že se vězeň nebude schopen do běžného života vrátit. Zákon vězni kontakt s vnějším světem zcela nezapovídá, přiznává mu právo bez omezení přijímat i odesílat korespondenci, v době vymezené vnitřním řádem věznice telefonovat s osobami blízkými, jedenkrát za šest měsíců přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby a v čase určeném ředitelem věznice přijímat návštěvy blízkých osob. Návštěvy jsou omezené na dobu tří hodin během jednoho kalendářního měsíce.¹⁷³ Silné emocionální vazby s prostředím, ze kterého vězeň pochází, zejména pravidelný kontakt s podpůrnou osobou

---

¹⁷⁰ ČERNÍKOVÁ, 2008, cit. 9, s.121.

¹⁷¹ NETÍK, K.; NETÍKOVÁ, D.; HÁJEK, S. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha : C. H. Beck, 1997, s. 28.

¹⁷² BLATNÍKOVÁ, Š a kol. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: IKSP, 2004, s.134.

¹⁷³ Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody.

(většinou manželem, rodičem nebo dítětem) zoceluje psychiku vězně a působí jako „narázník“ vůči okamžitému působení negativních faktorů ve vězení.¹⁷⁴

3.4.3. Nezaměstnanost

Zda jedinec má nebo nemá stálé zaměstnání, je v kriminologii tradičně považováno za významnou skutečnost, která může mít vliv na jeho budoucí kriminální jednání. Důvody této souvislosti jsou zřejmé, zaměstnání představuje zdroj legálního příjmu, vyplňuje smysluplně volný čas, je zdrojem společenských kontaktů a příznivých vzorů chování, se kterými se člověk na pracovišti většinou setkává. Zároveň je vystaven přirozené neformální sociální kontrole. Chce-li si zaměstnání udržet, musí se vyvarovat aktivit, které by mu znemožnily podat požadovaný výkon, například nadměrné konzumace alkoholu nebo užívání drog. Výzkumy kriminální kariéry potvrzují, že nalezení zaměstnání je „zlomovým okamžikem“, po němž často následuje její ukončení. Trvalé zdržení se kriminálního chování u osob, pro které bylo dosud příznačné, označujeme termínem desistence. Tím, jak silným faktorem je pro desistenci nalezení stabilního zaměstnání, se zabýval společný výzkumný projekt Institutu pro kriminologii a sociální prevenci a RUBIKON Centra. Spočíval ve vytvoření dvou skupin osob, první experimentální skupina sestávala z klientů RUBIKON Centra, kteří se mezi lednem a červnem roku 2014 zapojili do programů dluhového a pracovního poradenství. Druhá kontrolní skupina byla sestavena ve spolupráci s Probační a mediační službou, šlo o skupinu trestaných, kteří neměli v určeném období trvalý pracovní poměr. Zároveň šlo o osoby ze stejných měst, ve kterých působí i RUBIKON Centrum, důraz byl kladen na obdobné věkové složení obou skupin a také na to, aby v jejich trestné činnosti převažovaly stejné skutky. Zkoumána pak byla míra recidivy jednotlivých skupin.¹⁷⁵ Výsledky potvrdily význam nalezení trvalého zaměstnání na cestě k opuštění kriminální kariéry. Ve skupině sestávající z klientů RUBIKON Centra, kteří si s jeho pomocí práci našli a ve většině případů i udrželi, byla míra recidivy 11,4% (takový počet sledovaných jedinců měl během dvou let od účasti na programu další záznam v Rejstříku trestů). U kontrolní skupiny nezaměstnaných propuštěných byla míra recidivy mnohonásobně vyšší, dosáhla až na zarážejících 98%.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ BLATNÍKOVÁ, Š a kol. Dlouhodobé tresty odnětí svobody. Praha: IKSP, 2004, s.135.

¹⁷⁵ TOMÁŠEK, J. Zaměstnání jako faktor desistence. Praha: IKSP, 2017, s.14.

¹⁷⁶ Tamtéž.

Jedním z cílů zmíněného výzkumu bylo také shromáždění názorů a zkušeností pracovníků Úřadů práce, probačních úředníků a pracovníků neziskové organizace RUBIKON Centrum se zaměstnáváním osob s trestní minulostí. Pomocí dotazníků se výzkumníci snažili zjistit, co podle nich představuje největší překážky při hledání zaměstnání. Odlišnost názorů byla způsobena zřejmě tím, že různí pracovníci se setkávají s osobami s odlišnou mírou motivace. Zatímco pracovníci úřadu práce se setkávají i s naprosto nemotivovanými klienty, zaměstnanci neziskového sektoru přicházejí do styku s osobami, které chtějí svůj dosavadní život změnit, aktivně hledají pomoc, nacházejí se tak už v některém ze stádií desistence.¹⁷⁷ Za hlavní překážky dotazovaní považují záznam v trestním rejstříku, zadluženost a exekuce, nedostatečné pracovní návyky, chybějící vzdělání a odbornou kvalifikaci. U menší skupiny propuštěných se také projevuje chybějící rodinné zázemí a nevyhovující bytové podmínky, neochota pracovat, nadužívání alkoholu, nedůvěra v instituce a zdravotní obtíže.

Podmínkou získání zaměstnání je v mnoha případech „čistý“ výpis z Rejstříku trestů. V rejstříku trestů se zaznamenávají všechna odsouzení osoby, ne všechna se ale objeví ve výpisu. Určité tresty se ve výpisu neobjeví ihned po jejich vykonání, trest odnětí svobody je ale zahlazen až po uplynutí zákonem dané lhůty, ve které musí vést propuštěný řádný život. Délka této lhůty se odvíjí od skutečné délky trestu a pohybuje se v rozmezí tří až patnácti let. Trest se zahlazuje vždy pouze na žádost odsouzeného a je k němu třeba dalšího rozhodnutí soudu.¹⁷⁸ Dle zákoníku práce může zaměstnavatel požadovat po uchazeči výpis z Rejstříku trestů, je-li to potřebné vzhledem k povaze práce. Není tak možné odmítnout uchazeče pouze na základě záznamu v rejstříku trestů, který ale s předmětnou prací bezprostředně nesouvisí. Zároveň dle §30 odst. 2 tohoto zákona může zaměstnavatel před zahájením pracovního poměru vyžadovat pouze informace, které bezprostředně souvisí s uzavřením pracovní smlouvy.¹⁷⁹ V určitých případech proto může být požadavek doložení trestní bezúhonnosti porušením povinností zaměstnavatele podle zákoníku práce. Informace o bezúhonnosti je také tzv. citlivým údajem dle Zákona o ochraně osobních údajů, potřeba ho získat tak musí být náležitě odůvodněna.¹⁸⁰ Vyžadování výpisu z Rejstříku trestů v neodůvodněných případech kritizoval i Veřejný

---

¹⁷⁷ TOMÁŠEK, cit.174, s.15.

¹⁷⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁷⁹ Zákon č. 262/2006 Sb.,zákoník práce.

¹⁸⁰ Zákon č.101/2000 Sb.,o ochraně osobních údajů.

ochránce práv ve svém doporučení v roce 2010.¹⁸¹ Zápis v rejstříku trestů je tak jakousi „objektivní“ překážkou na straně uchazeče o zaměstnání, která podryvá důvěru zaměstnavatele v jeho spolehlivost.¹⁸² Oslovení experti se shodují, že zápis v Rejstříku trestů je překážkou významnou, ne však jedinou a nepřekonatelnou.

Dalším často zmiňovaným problémem, se kterým se propuštění potýkají jsou nedostatečné pracovní návyky. Jde o typický důsledek prizonizace, ještě více akcentovaný u dlouhodobě vězněných. Mnozí vězni se v důsledku nízké zaměstnanosti ve věznicích s pracovním procesem nesetkají. Z rozhovorů s pracovníky RUBIKON Centra také vyplynulo, jak velkým problémem je pro mnohé propuštěné délka pracovní doby. Ve věznicích nemají možnost navyknout směnnému provozu nebo práci v noci, po propuštění je to ale mnohdy jediný druh práce, který se jim nabízí. I běžná osmihodinová pracovní doba je pro mnohé po výstupu z vězení problémem. Proto RUBIKON Centrum poskytuje tréninková místa na zkrácený úvazek.

3.4.4. Zadluženost

Zadluženost hraje roli především při hledání trvalého zaměstnání. Především uvalené exekuce významně snižují motivaci propuštěného hledat si zaměstnání. Pokud už tuto motivaci má, většinou se snaží sehnat práci nelegální. Experti je poukazováno na výši minimální mzdy, která je v zásadě obdobná jako výše sociálních dávek (resp. dávek v hmotné nouzi), na které propuštění ve většině případů dosáhnou. Po odečtení srážek z legální mzdy většinou zbývá propuštěným velmi nízká částka, která sotva stačí k pokrytí základních potřeb. Mnozí propuštění tak řeší tuto situaci kombinací pobírání sociálních dávek a docházením do nelegální práce, v horším případě si přivydělávají pácháním trestné činnosti majetkového charakteru.¹⁸³ Tohoto problému si všímá i Koncepce českého vězeňství do roku 2025, která si jako jeden z dílčích cílů stanovuje zvýšení možnosti zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Navrhuje tato řešení:

- podpora takových projektů soukromých subjektů ve věznicích, jejichž součástí je možnost pokračovat v zaměstnání i po propuštění z výkonu trestu

---

¹⁸¹ Doporučení ochránce práv k požadavku výpisu z Rejstříku trestů jako určujícím kritériu pro přijetí do zaměstnání, sp. Zn. 30/2010/DIS/LO. Dostupné z https://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Doporučení_rejstrik-trestu.pdf, dne:27.11.2017.

¹⁸² TOMÁŠEK, cit. 174, s.95.

¹⁸³ TOMÁŠEK, cit. 174, s.97.

- přizpůsobení vzdělávacích, především rekvalifikačních aktivit ve věznicích aktuální nabídce práce
- posílit kapacity specializovaných pracovníků krajských úřadů práce, kteří se zabývají osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody
- prohlubovat spolupráci Vězeňské služby ČR s úřady práce, sociálními kurátory a neziskovými organizacemi, především v oblasti poradenských služeb osobám, které vstupují na pracovní trh¹⁸⁴

Dle odhadů neziskových organizací čelí zadluženosti až 70% propuštěných, nejčastěji jde o dluhy ve výši okolo půl milionu korun. Řešením by v takové situaci mohlo být oddlužení, cestu k němu ale ztěžuje problém najít si stále zaměstnání. Podmínkou oddlužení je dle insolvenčního zákona schopnost splatit alespoň 30% z celkové výše pohledávek (nižší procentuální část musí odsouhlasit věřitel), což je bez trvalého zaměstnání prakticky nemožné. V případě, že dlužník splní řádně a včas všechny podmínky pro oddlužení, insolvenční soud vydá usnesení, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny.¹⁸⁵ To se ale netýká pohledávek vzniklých z peněžitého trestu nebo jiné majetkové sankce, která byla dlužníku uložena v trestním řízení pro úmyslný trestný čin, a dále pohledávek na náhradu škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti.¹⁸⁶ Takové pohledávky ale tvoří většinou významnou část dluhů propuštěných, tudíž oddlužení pro ně často není řešením.

Většina pohledávek vězňů ale vzniká zcela zbytečně a na vině je především jejich nedůslednost či prostá neznalost. Příkladem je nevypovězení nájmu bytu, smluv o dodávce energií, či prosté neodhlášení místního poplatku za svoz komunálního odpadu. Obecná nízká finanční a ekonomická gramotnost odsouzených zůstává jednou z hlavních příčin recidivy. V mnoha případech se ukáže, že za nezvládnutím dluhů se skrývá nedostatečný přehled o vlastních pohledávkách a absence komunikace s věřiteli a exekutory. Na vině je také extrémně složitá legislativa týkající se exekucí, ve které se člověk bez právního vzdělání nemá šanci orientovat.¹⁸⁷ Věznice by proto měly v programech zacházení

---

¹⁸⁴ Koncepce vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z: <http://vscr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017.

¹⁸⁵ Zákon č. 182/2006 Sb. Insolvenční zákon.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ KORENEKOVÁ, E. Finanční gramotnost. České vězeňství. 2016, č.3, s.13.

akcentovat otázku finanční gramotnosti vězňů, motivovat je k včasnému řešení jejich finanční situace a zdůrazňovat nutnost odborné pomoci.

3.4.5. Problém s nalezením bydlení

Nejčastější pomocí, kterou sociální kurátor poskytuje propuštěným je zprostředkování ubytování. Důvodů, proč se odsouzení nemají po propuštění z výkonu trestu kam vrátit je mnoho. V některých případech neměl propuštěný zajištěné ubytování ani při nástupu do vězení, dále se často propuštěný setká s odmítnutím ze strany své rodiny, tudíž na místo, kde dříve bydlel již vrátit nemůže. Někdy nemá sám propuštěný zájem zdržovat se v místě svého původního trvalého bydliště, nebo se z něj odhlásil. Častá zadluženost klientů způsobuje nedostatek finančních prostředků k zajištění pronájmu.¹⁸⁸

Ideální je, pokud se klient o možnosti ubytování zajímá již před propuštěním. Zejména pokud jeho předpokládaný výstup z vězení připadá na zimní měsíce, kdy bývá zájem o nouzové ubytování největší. Sociální pracovník ve vězení nebo sociální kurátor může vězni poskytnout seznam ubytovacích zařízení v lokalitě, do které se chce po výstupu z vězení vrátit, popřípadě zajistit rezervaci pokoje v azylovém domě nebo ubytovně.

První možností, kde hledat nouzové ubytování jsou noclehárny.¹⁸⁹ Ty jsou určeny osobám v hmotné nouzi, které se ocitly bez přístřeší, nemají nahrazovat levné komerční ubytování. Přenocovat zde lze na vícelůžkových pokojích, dále jsou zde klientům poskytnuty prostředky pro osobní hygienu. Přenocování v noclehárně je zpoplatněno. V některých noclehárnách je klientům poskytováno i sociální a právní poradenství, nebo zdravotní ošetřovna.¹⁹⁰

Druhou možností jsou azylové domy. Jde o dvou nebo vícelůžková zařízení sloužící k zajištění ubytování na přechodnou dobu. Cílí na osoby v nepříznivé životní situaci, která je spojena se ztrátou bydlení. Azylové domy poskytují vedle možnosti ubytování i stravu a pomoc při uplatňování práv a zařizování osobních záležitostí.¹⁹¹ Mezi klientem a zařízením je uzavírána smlouva na dobu určitou, délka této doby se různí, většinou jde o půl roku až rok. Některé azylové domy cílí pouze na matky s dětmi, některé přijímají pouze celistvé

---

¹⁸⁸ RASZKOVÁ, cit. 164, s.119.

¹⁸⁹ § 63 zákona č.108/2006 Sb., O sociálních službách.

¹⁹⁰ Například Noclehárna Armády spásy v Centru sociálních služeb B. Bureše, Noclehárna Azylového domu sv. Terezie, Noclehárna na lodi Hermes, kterou provozuje Centrum sociálních služeb v Praze.

¹⁹¹ § 57 zákona č. 108/2006 Sb., O sociálních službách.

rodiny, ostatní se pak zaměřují na všechny osoby bez rozdílu. Cílem azylových domů je pomoci klientovi překlenout dobu, ve které se ocitl bez přístřeší a většinou i bez zaměstnání, pomoci mu zajistit legální příjem a následně i vhodné ubytování.

Další možnost ubytování poskytují ubytovny, úroveň jimi poskytovaných služeb a jejich ceny se ale výrazně liší. Často jsou nájemníkům účtovány přemrštěné nájemy, absolutně neodpovídající výši nájmů za podobné byty v téže lokalitě. Pronajímatelé využívají toho, že nájemy osob v hmotné nouzi jsou často kryté příspěvky na bydlení a příjem z nájmu tak mají garantovaný státem. V současné době bohužel neexistuje žádný právní předpis, který by definoval sociální bydlení, ani oprávněné osoby, které mohou takové bydlení využít. Nejsou jasně vymezena práva a povinnosti jednotlivých subjektů realizujících sociální bydlení a rovněž není jasně definována jejich odpovědnost. Stanoisko vlády je v tomto případě jednoznačné: „*Nejasné vymezení sociálního bydlení, které má být z povahy věci zaměřeno na osoby se sociálními či zdravotními problémy či lidi ohrožené chudobou, je jednou z příčin nárůstu ve výdajích na sociální dávky v oblasti bydlení a takéž nestability a netransparentnosti v oblasti podpory bydlení pro sociálně potřebné*“.¹⁹² V říjnu roku 2016 přijala Vláda ČR Koncepti sociálního bydlení České republiky pro roky 2015 - 2025, jejím hlavním cílem je „*vytvoření nového systému, který bude navazovat na současný systém intervencí ze strany státu, krajů a obcí v oblasti bydlení, sociálních služeb a sociálních dávek. Systém sociálního bydlení bude určen pouze pro osoby, které splní zákonem stanovené podmínky. Současně se předpokládá, že značná část osob a domácností, která nyní využívá intervencí ze strany státu do systému sociálního bydlení nevstoupí a zůstane v současném segmentu běžného nájemního nebo vlastnického bydlení.*“¹⁹³ Na tuto koncepci měl navazovat Zákon o sociálním bydlení, podoba předložená Ministerstvem práce a sociálních věcí ale zatím nebyla schválena Poslaneckou sněmovnou.

---

¹⁹² Stanovisko vlády k problematice sociálního bydlení. Dostupné z : https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jan_chvojka/aktualne/vlada-schvalila-navrh-zakona-o-socialnim-bydleni-154194/, dne: 14.12.2017.

¹⁹³ Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015 - 2025, dostupné z https://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf, dne: 11.12.2017.

3.5. Aktuální trendy v postpenitenciární péči

Při mapování aktuálních trendů v postpenitenciární péči jsem vycházela z Koncepce českého vězeňství do roku 2025 (dále jen Koncepce). Ta si ohledně postpenitenciární péče vytyčila následující cíle. Předně uplatňovat meziresortní a systémový přístup k této problematice, základním koncepčním dokumentem se má stát Národní koncepce postpenitenciární péče, která má navazovat na již existující strategie, na Strategii prevence kriminality nebo Koncepci sociálního začleňování. Cílem je koordinovaná úzká spolupráce Ministerstva spravedlnosti ČR, Vězeňské služby ČR, Probační a mediační služby, Ministerstva vnitra ČR, Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, úřadů práce, sociálních kurátorů, Agentury pro sociální začleňování, církví, náboženských společností, neziskových organizací a dalších subjektů působících v této oblasti. K ní má dopomoci vytvoření metodik pro sdílení informací mezi jednotlivými subjekty či vytvoření pracovních skupin na místní úrovni, které by řešily jednotlivé případy. Druhou prioritou je zajistit kontinuitu péče o odsouzeného před a po opuštění věznice. Třetí cíl, jež autoři koncepce nazvali podpora účinných opatření snižujících recidivu, již není tak nekonkrétní, zmiňuje nutnost častějšího využívání alternativních trestů, podporu konceptu probačních domů a doporučuje zvážit realizaci pilotního projektu „otevřené věznice“.¹⁹⁴

- **Probační domy**

Probační domy jsou primárně určené pro pachatele, u kterých je zvýšené riziko opakování trestné činnosti a zároveň nemají dostatečné sociální zázemí. Podmíněně propuštěný má povinnost v soudem stanoveném období bydlet v probačním domě a plnit pod dohledem stanovené povinnosti, těmi může být absolvování resocializačního programu nebo hledání zaměstnání. Probační domy umožňují intenzivní sociální práci s propuštěnými v nejrizikovějším období, tedy těsně po opuštění věznice. Projekt probačního domu byl ukončen v říjnu roku 2016, proběhl ve spolupráci spolku Nová šance, Probační a mediační služby ČR a Vězeňské služby ČR. Odsouzení zařazení do programu museli splnit několik podmínek, mimo jiné museli spolupracovat s probačním úředníkem, nesměli být závislí na alkoholu, jiných návykových látkách ani na výherních automatech a se zapojením do projektu museli souhlasit. V probačním domě vládl přísný režim, jakákoliv konzumace alkoholu byla zakázána, stejně jako kouření, k tomu se přidala povinnost

---

¹⁹⁴ Koncepce vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z : <http://vsqr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017

podílet se finančně na nákladech ubytování a povinnost plnit individuální plán. Zřejmě až nápadná podobnost s životem ve věznici odradila mnohé vězně a vynutila si ukončení projektu z důvodu malého zájmu. Dle zprávy o tomto projektu vydané PMS ČR „Implementace programu do stávající praxe a jeho plné využití naráží na limity současné české praxe a právní úpravy institutu podmíněného propuštění a proto není účelné v další realizaci obdobných programů nyní pokračovat.“¹⁹⁵ Nechuť pobývat v dalším ústavu je zřejmě příčinou toho, proč propuštění často nevyužívají ani služeb azylových domů, přestože náklady na pobyt v nich většinou zcela pokryje doplatek na bydlení.¹⁹⁶

- **Projekt „otevřená věznice“**

Stejně jako v případě probačních domů i u konceptu otevřené věznice byla inspirace čerpána v systému Norské nápravné služby, především na příkladu unikátní věznice volného typu na ostrově Bastoy.¹⁹⁷ Realizační fáze pilotního projektu byla zahájena 1.listopadu 2017 ve věznici Jiřice. Do programu je zapojeno 15 odsouzených zařazených na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení. Hlavním kritériem pro výběr odsouzených byla především silná motivace vězně zlepšit svou stávající situaci a snaha na sobě pracovat, která se projevuje zejména při průběžném vyhodnocování programu zacházení. Zároveň nesměli vybraní vězni trpět žádnou psychickou poruchou, v posledních 6 měsících jim nesměl být uložen kázeňský trest a se zařazením do programu museli souhlasit.

V pilotní fázi projektu jsou odsouzeným pro ubytování k dispozici čtyři obytné domy, chovatelská zóna s drobnými zvířaty, o které se budou vězni v rámci zájmových aktivit starat, pěstitelská zóna a okrasná zahrada. Součástí areálu věznice je i ovocný sad, úly se včelstvy a obora pro daňky. Veškerá činnost na pozemcích by měla mít nejen terapeutický účinek ale také vést vězně k odpovědnosti, samostatnosti a posilování pracovních návyků. Čas odsouzených má vyplnit povinné zaměstnání a následné aktivity programu zacházení.

---

¹⁹⁵ Zpráva o výsledku ověření účinnosti reintegračního programu v ČR určeného osobám propuštěným z vězení prováděného formou jejich pobytu v Probačním domě, dostupné z <https://www.pmscr.cz/novinky/>, dne: 11.12.2017.

¹⁹⁶ Vyplynulo s rozhovorů s pracovníky RUBIKON Centra.

¹⁹⁷ Koncepte vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z : <http://vsqr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017.

Hlavním cílem je prevence recidivy zařazených odsouzených, intenzivněji má být řešena zadluženost těchto vězňů, jejich finanční gramotnost, zajištění ubytování a zaměstnání po opuštění věznice. Rozdílný má být především přístup pracovníků věznice k odsouzeným, cílem je navázání bližšího kontaktu s vězni, nebudou s nimi například pracovat žádní uniformovaní pracovníci Vězeňské služby ČR, ale pouze pracovníci odborní.¹⁹⁸

Po propuštění budou tyto osoby sledovány pracovníky Probační a mediační služby ČR, aby mohl být co nejlépe zhodnocen přínos tohoto přístupu. Bude mapována případná recidiva těchto osob a podoba této recidivy i jejich úspěšnost na pracovním trhu.¹⁹⁹

- **Sociální podnikání**

V oblasti zaměstnávání a resocializace odsouzených se začíná prosazovat koncept sociálního podnikání. Primárním cílem sociálního podniku je veřejná prospěšnost, zisk je z velké části použit jako zdroj pro další rozvoj podniku. Významným zdrojem financování sociálních podniků jsou granty ze strukturálních fondů.

Sociální podnik upřednostňuje prospěch lokální komunity a využívá přednostně místních zdrojů. Spolupracuje s podniky v dané oblasti, zohledňuje dopad své činnosti na životní prostředí a preferuje jemu příznivé formy výroby i spotřeby. Co se týče postpenitenciární péče významnou roli by v budoucnu mohly hrát podniky podporující začleňování osob znevýhodněných na trhu práce z důvodu jejich trestní minulosti. V České republice v dnešní době funguje přibližně 200 sociálních podniků, jedním z těch, které se zaměřují na propuštěné z výkonu trestu je obecně prospěšná společnost Dismas. Společnost provozuje v centru Prahy kavárnu jejímiž zaměstnanci jsou výhradně osoby s trestní minulostí a lidé do 26 let věku opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní péče.²⁰⁰ Dalším sociálním podnikem věnujícím se sociálnímu začleňování a vytváření pracovních míst pro propuštěné je společnost Semitam. Předmětem její činnosti jsou především úklidové služby a dále provoz tiskařské dílny a internetového obchodu s vlastními výrobky. Pro oba podniky je společná podpora společenského života v lokalitě, snaha odbourávat zažitá stereotypy a podporovat sociální dialog.

---

¹⁹⁸ Rozhovor s ředitelem věznice Jiřice. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv-3-4-2017-exil-v-australii-reditel-veznice/r~635e782a189011e7a4bd0025900fea04/>, dne: 19.12.2017.

¹⁹⁹ Prezentace projektu Republikovým výborem pro prevenci kriminality, dostupné na : [file:///C:/Users/hp/Downloads/RVPPK_2A%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/hp/Downloads/RVPPK_2A%20(1).pdf), dne 12.12.2017.

²⁰⁰ Podrobnosti o činnosti Dismas o.p.s. dostupné z: <http://dismas.cz/neziskovka-dismas/>, dne: 19.12.2017.

S problematikou sociálního podnikání souvisí i v zahraničí stále častěji uplatňovaný finanční nástroj označovaný jako „Social impact bonds“.²⁰¹ Koncept představuje alternativní metodu financování sociálních služeb soukromými investory, která má vést k úsporám ve veřejném sektoru. Projekty SIB se v zahraničí zaměřují právě i na oblast vězeňství. Jejich budoucí využití zmiňuje i Koncepce. Jako příklady účinného využití tohoto nástroje uvádí projekt „Bad Boys Bakery“ v HMP Brixton Prison či projekt SIB Clink restaurant tamtéž, či program organizace Social Finance UK cílený na bývalé klienty věznic v Peterborough.²⁰²

- **Elektronický monitoring**

Elektronický monitorovací systém vznikl nejprve jako teoretický koncept psychologů z Harvardské univerzity v 60. letech 20. století. Poprvé byl tento systém použit ale až v 80. letech v USA. Spočívá v umístění vysílače na tělo monitorované osoby (většinou ve formě náramku). Vysílač předává signály do monitorovacího centra, je tak kontrolován příchod a odchod sledované osoby a pověřená osoba je informována o každém porušení stanovených pravidel, tj. o pozdním příchodu či odchodu z bydliště v době stanovené pro trest domácího vězení. V evropských zemích jsou způsoby využití elektronického monitoringu velice rozmanité. Od využití monitoringu jako alternativního trestu, monitoring jako jedna z podmínek podmíněného propuštění z výkonu trestu, monitoring jako prostředek nahrazení vazby či jeho využití ke kontrole vězňů přímo ve věznicích. Elektronický monitoring druhé generace umožňuje díky využití GPS signálu i vymezení zón, do kterých nesmí odsouzený vstoupit. Této možnosti lze využít především při kontrole plnění uložených zákazů vstupu např. na dětská hřiště nebo fotbalové stadiony.²⁰³

Elektronický monitoring osob je v Koncepci zmíněn jako jedno z opatření snižujících recidivu. Zavedení elektronického monitoringu by dle Koncepce usnadnilo provádění alternativních trestů. Alternativní tresty mají oproti trestu odnětí svobody nesporně mnoho výhod. Nejsou spojené s pobytem ve vězeňském prostředí a tudíž ani s

---

²⁰¹ Materiál OECD k Social Impact Bonds v členských státech. dostupné z : <http://www.oecd.org/cfe/leed/UnderstandingSIBsLux-WorkingPaper.pdf>, dne: 7.12.2017

²⁰² Koncepce vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z : <http://vscr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017

²⁰³ BLACK, M. a SMITH, R. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System, dostupné z : http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi254.pdf, dne: 11.12.2017.

rizikem kriminální nákazy důsledků prizonizace a nezanechávají na propuštěném stigma kriminálního, bráníci jeho reintegraci. Nevytrhují odsouzeného z jeho přirozeného sociálního prostředí, nepřetrhávají jeho vazby s rodinou a přáteli. Umožňují odsouzenému nadále vykonávat zaměstnání a v neposlední řadě také přispívají ke snížení počtu vězňených osob a tak k významnému snížení nákladů v porovnání s náklady na výkon trestu odnětí svobody.²⁰⁴ Uložení trestu nespojeného s odnětím svobody však v případě závažných trestných činů nepřichází v úvahu, alternativní tresty jsou tak alternativou pouze krátkodobých uvěznění, po kterých není postpenitenciární péče tak potřebná.

Využití elektronického monitoringu by ale mohlo být širší. Koncepce zmiňuje elektronický monitoring také jako možný nástroj dohledu nad osobami přímo ve věznicích, při jejich cestách do a ze zaměstnání, na nestřežených pracovištích nebo pracovištích s volným pohybem.²⁰⁵ Tím by se mohly podstatně rozšířit možnosti zaměstnávání vězňených osob a usnadnil by se tím i jejich návrat na pracovní trh po propuštění. V systému postpenitenciární péče může být elektronický monitoring využit jako prostředek dohledu nad podmíněně propuštěnými, v případech tzv. nucené postpenitenciární péče.

Podle aktuálních informací ministerstva spravedlnosti došlo k uzavření smlouvy mezi Probační a mediační službou ČR a firmou SuperCom, která má v následujících letech dodat ministerstvu monitorovací náramky, provozovat monitorovací centrum a provést školení jeho budoucích zaměstnanců.²⁰⁶

4. Případová studie: Petra²⁰⁷

Petře je 29 let, pochází ze severních Čech. Ze základní školy přestoupila na víceleté gymnázium, z něj po čtyřech letech přešla na střední hotelovou školu. Střední vzdělání nedokončila. V sedmnácti letech přišla poprvé do kontaktu s návykovými látkami, nejprve s marihuanou, poté přešla na halucinogeny a následně na užívání pervitinu. Petra si našla přítele, který pervitin vyráběl, začali žít spolu. Po dvou letech byl Petřin přítel odsouzen k

---

²⁰⁴ ČERNÍKOVÁ, 2008,cit.9, s. 182 a násl.

²⁰⁵ Koncepce vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z : <http://vsqr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017

²⁰⁶ Aktuality Probační a mediační služby ČR, dostupné na https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?IDA=953, dne: 1.12.2017.

²⁰⁷ Jméno bylo pozměněno.

nepodmíněnému trestu za nedovolenou výrobu omamných a psychotropních látek, Petra k trestu podmíněnému.

Zůstala sama, neuměla drogu vyrábět, ale byla na ní již závislá, tudíž byla nucena si ji kupovat. Peníze získávala drobnými krádežemi. Kvůli jedné takové krádeži byl její podmíněný trest přeměněn na nepodmíněný v délce 3 a půl roku. V této době Petra neplánovaně otěhotněla, k výkonu trestu nastoupila, když byl synovi jeden rok. Na svobodu Petře pomohla po dvaceti měsících amnestie prezidenta Václava Klause.

Petra navázala spolupráci s RUBIKON Centrem v oblasti dluhového poradenství již v době před uvězněním, spolupráci ji doporučila probační úřednice. Takový postup je nejefektivnější, bohužel ale výjimečný. Po nástupu do vězení kontaktovala RUBIKON Centrum znovu, osobně se s pracovníky organizace setkala také v mobilní dluhové poradně ve věznici a na besedě, kterou organizace ve věznici pořádala. Následně se Petra zapojila do programu „Získej zaměstnání“. Během tohoto programu si vytvořila životopis a motivační dopis, vyzkoušela si přijímací pohovor, lektoři vězňům popsali situaci na trhu práce, poradili kde práci najít, vysvětlovali, co je to nelegální práce apod. Petra se zapojila do všech témat kurzu, doptávala se na vše potřebné, dělala si poznámky. Téměř bezchybně zvládla závěrečné opakování všech témat.

Petrin pobyt ve vězení ukončila novoroční amnestie, ve dvě hodiny ráno ji probudil pracovník vězeňské služby a řekl jí, ať si okamžitě sbalí věci a opustí věznici. Petra se vydala domů za svou matkou a dvouletým synem. Týden po propuštění již Petra kontaktovala pobočku RUBIKON Centra v severních Čechách, kde využila služeb pracovního poradenství. V únoru byla do této pobočky přijata na tréninkové místo, kde dle předem stanoveného plánu setrvala půl roku. Šlo o pozici asistentky kanceláře, její pracovní náplň spočívala ve vedení objednávkového systému a vyřizování korespondence s partnery organizace.

Během tohoto půl roku docházela Petra na schůzky s pracovním poradcem, ten jí pomohl odpovědět na několik inzerátů a doprovodit je vhodným motivačním dopisem. Petra se s jeho pomocí připravovala na konkrétní pohovory, nakonec se jí podařilo získat místo v callcentru, na pozici ale nebyla spokojená.

Zkušenosti s hledáním zaměstnání Petru utvrdily v tom, že by chtěla dostudovat hotelovou školu, ze které v sedmnácti letech odešla. Pracovníci RUBIKON Centra potvrzují, že to, že má Petra pouze základní vzdělání, neodpovídá její intelektuální úrovni, která je mnohem vyšší. Dále na ní oceňovali pozitivní přístup, snahu dotahovat věci do

konce a upřímnost k ostatním i k sobě samé. Naopak největší překážkou, se kterou se Petra potýká, je malé sebevědomí.

Hlavní motivací je pro Petru její syn, že za něj nese odpovědnost, si podle svých slov uvědomila až ve vězení. Oporou jí vždy byla její matka, která se o vnuka starala během Petřina pobytu ve vězení, ta ale nedávno zemřela a Petra tak nyní prochází velmi složitou situací, která vyústila v její návrat k závislosti na návykových látkách.²⁰⁸

Petřino vzdělání a rodinné zázemí ji rozhodně předem nepředurčovalo ke kriminální kariéře. Prostředí ze kterého vzešla ale zřejmě hrálo zásadní roli v tom, že se jí podařilo tuto kariéru ukončit. Petřin případ je dokladem toho, jak stěžejní roli hraje rodinné zázemí v situaci, kdy se člověk vrací z výkonu trestu. Petra vynikala mezi ostatní vězeňskou populací především motivací na sobě neustále pracovat a důsledností, s jakou řešila své finanční problémy. To, že se seznámila s neziskovou organizací již během pobytu ve vězení, vyústilo v to, že její pomoc vyhledala i záhy po svém propuštění. Tento příběh ukazuje, že pokud reintegrační snahy vězně provázejí po celou dobu pobytu ve vězení a plynule přecházejí do podoby cílené postpenitenciární péče, má osoba i opakovaně trestaná naději úspěšně se reintegrovat do společnosti. Návrat k drogám následoval u Petry po úmrtí její matky, která pro ni byla velice blízkou osobou. Tato krizová situace se do jisté míry dala předvídat a jistě by pomohlo, kdyby byla Petra na tuto situaci předem připravena. Závislost na návykových látkách jistě bude v budoucnu znamenat potřebu opatřit si finanční prostředky na jejich nákup a vidina recidivy kriminálního chování je tak téměř jistá. V tomto případě je jasné, že efektivní prevence recidivy závislosti na návykových látkách, by znamenala i prevenci recidivy kriminální činnosti a podle mého názoru nejde rozhodně o případ ojedinělý.

---

²⁰⁸ Zpracováno ve spolupráci s organizací RUBIKON Centrum.

Závěr

V práci jsem se snažila zmapovat jak se český právní systém staví k odsouzeným, kteří opouštějí výkon trestu odnětí svobody. Jak samotný pobyt ve vězení a tamější zacházení s vězni motivuje pachatele aby ve svém antisociálním chování nepokračovali, jak bohatá je nabídka sociálních služeb, kterou stát propuštěným poskytuje, jaké subjekty se na poskytování postpenitenciární péče podílejí a jaké jsou největší problémy, kterým propuštění v prvních týdnech a měsících na svobodě musí čelit.

Jedním z ukazatelů fungování trestní politiky je míra recidivy kriminálního chování. Při zkoumání účinnosti postpenitenciární péče jsou průkazné především statistiky Vězeňské služby ČR, které zachycují recidivu v jejím penologickém pojetí. Jako recidivisté jsou v nich označeny osoby, které se opakovaně ocitly ve výkonu trestu odnětí svobody. K 31.12.2016 bylo v českých věznicích 20 501 vězňů, 37% z nich bylo prvotrestaných, jeden vykonaný trest za sebou mělo 21% vězňů, ostatní pak za sebou měli pobytů za mřížemi více.²⁰⁹ Tato čísla ukazují, že míra penitenciární recidivy je v České republice vysoká, v situaci kdy se každý druhý propuštěný vězeň do výkonu trestu vrací je podle mého názoru nutné změnit přístup k vězněným osobám a věnovat větší pozornost postpenitenciární péči.

Podobě penitenciárního zacházení u nás a popisu aktivit mající za cíl připravit odsouzené na výstup z vězení jsem ve své práci věnovala velký prostor. Jsem přesvědčena, že získání kvalitního vzdělání a pracovních návyků již ve výkonu trestu je nezbytným základem, na který pak mohou aktivity postpenitenciární péče navázat. Jelikož má většina vězňů pouze základní vzdělání, je zde rozhodně prostor pro zvyšování kvalifikace vězňů. Podle mého názoru by měly věznice nabízet vzdělání především v technických a řemeslných oborech. Elektronický monitorovací systém by mohl přinést širší možnosti zaměstnávání vězňů. Věznice by mohly mít díky snazšímu dohledu nad odsouzenými možnost častěji spolupracovat se soukromými podniky, které dosud nemožnost účinné kontroly takových zaměstnanců odrazovala.

Stěžejní část práce se věnuje postpenitenciární péči v České republice. Detailnějším popisem vývoje zacházení s propuštěnými na našem území jsem chtěla poukázat na to, že postpenitenciární péče není na našem území ničím novým a dnes existující systém měl

---

²⁰⁹ Statistická ročenka Vězeňské služby, dostupné z: <http://vscl.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statisticka-rocenka-Vezenska-sluzby-2016.pdf>, dne: 7.11.2017.

rozhodně na co navazovat i ve složité době devadesátých let, kdy se musel potýkat s extrémním zvýšením kriminality na našem území.

Největší slabinou stávajícího systému je podle mého názoru nejasné vymezení působnosti jednotlivých poskytovatelů a nedostatečná informovanost vězňů v kritické době těsně po výstupu z vězení. Často nevědí na jakou z mnoha institucí se obrátit, které služby mohou využít a jaké podmínky proto musí splnit. Rozhodně zde chybí užší provázanost jednotlivých institucí a výměna informací mezi nimi a nejde pouze o specializované poskytovatele postpenitenciární péče, ale i o pobočky Úřadů práce, exekutory a další veřejné instituce, které s propuštěným přicházejí do styku a kterým o sobě poskytuje informace. Stát by měl podporovat nestátní subjekty, které do tohoto systému vstupují, většinou jsou závislé na financích z evropských fondů a jejich ekonomická situace je nejistá. Přitom právě mezi nestátními institucemi se vytváří zdravá konkurence, která je nutí využívat poskytnuté finanční prostředky co nejefektivněji.

Z rozhovorů s propuštěnými jasně vyplynulo, že největším problémem po výstupu z vězení je nalezení ubytování a zaměstnání. Bez stabilního zázemí je prakticky nemožné nalézt práci a bez stálého příjmu se nedá sehnat kvalitní ubytování, propuštění se tak dostávají do začarovaného kruhu, který často končí recidivou kriminálního chování. Přidávají se další potíže kterými jsou narůstající dluhy a pocit odvržení ze strany rodiny. Všechny tyto problémy by přitom vyřešilo častější zaměstnávání propuštěných. Z tohoto pohledu je velice pozitivní sílící trend sociálního podnikání, jehož největším plusem je destigmatizace propuštěných vězňů jejich zapojením do života v místní komunitě. Dalším problémem, se kterým se propuštění potýkají jsou důsledky prizonizace, tento jev se snaží minimalizovat právě startující projekt otevřené věznice, jejíž prostředí má co nejvíce připomínat podmínky na svobodě. Osobám, které již recidivovaly a měly vůli svůj dosavadní způsob života změnit byl určen projekt Probační dům. Ve své původní podobě se nesetkal s přílišným zájmem. Dle mého názoru by zmírnění podle mě zbytečně přísných podmínek pobytu v probačních domech mohlo znamenat větší zájem vězňů o takový projekt. Probační domy by mohly propuštěným bez fungujícího zázemí pomoci překlenout dobu prvních týdnů po propuštění a představovat onen spojovací článek mezi životem ve vězení a životem na svobodě.

Na zpracované kazuistice jsem chtěla přiblížit, jak probíhá opuštění věznice v praxi. Popisovaný případ prokázal, jak důležité je fungující rodinné zázemí, které zaručuje, že se má propuštěný kam vrátit. Proto je podle mě velice důležité, aby vězni mohli během

pobytu udržovat kontakty s rodinou ať už prostřednictvím návštěv nebo běžné korespondence.

Závěrem musím dodat, že ze statistik vyplývá také to, že určitá část vězeňské populace nereaguje na jakékoliv převýchovné snahy, patří mezi ně několikanásobní recidivisté, jejichž motivace změnit dosavadní způsob života je nulová. Motivace a aktivní přístup k plnění uložených úkolů je přitom většinou tím, co odlišuje napravené od těch ostatních. Odborní pracovníci Vězeňské služby by měli být schopni tyto osoby rozpoznat a maximální možnou péči věnovat především těm motivovaným.

Seznam použité literatury

Seznam použité odborné literatury

ADÁMEK, K. Z naší doby: Díl třetí. Praha: J. F. Šašek, 1888. ISBN 19-900-005-081-23.

BIEDERMANOVÁ, E. a PETRAS, M. Možnosti a problémy resocializace vězňů. Účinnost programů zacházení. Praha: IKSP, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8.

BIEDERMANOVÁ, E. Je možné resocializovat osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, jsou standardizované programy zacházení účinné? Trestněprávní revue. 2013, č. 7-8. ISSN 1213-5313.

BLATNÍKOVÁ, Š a kol. Dlouhodobé tresty odnětí svobody. Praha: IKSP, 2004. ISBN 80-7338-024-2.

ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, V. a FIRSTOVÁ, J. a kol. Postpenitenciární péče - aktuální otázky. Hodonín: Evropský ústav práva a soudního inženýrství, 2016. ISBN 9788090660106.

DRÁPAL, J. Poplatky ve vězení - česká a evropská perspektiva. Praha, 2014. Studentská vědecká a odborná činnost. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník, 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 978-80-262-0873-0.

HEVERA, Č. Vězeňství a ústavy dobročinné. Pardubice: F.V. Hoblík, 1882.

HRUBÁ, L. Historie sociální péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se zaměřením na Ostravsko a okolí. Ostrava, 2012. Diplomová práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Fakulta sociálních studií.

JANÁK, J. Příčiny vzniku předlitavské sociální správy. 1. vyd. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1970.

JEDLIČKA, R. a kol. Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

JELÍNEK, J a kol. Trestní právo hmotné. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-236-3.

KARABEC, Z. a kol. Dlouhodobé tresty odnětí svobody. Praha: IKSP, 2004, s. 55. ISBN 80-7338-024-2.

KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody a jeho výkon. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-163-7.

KORENEKOVÁ, E. Finanční gramotnost. České vězeňství. 2016, č.3. ISSN 1213-9297.

KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN: 978-80-7400-042-3.

KRATOCHVÍL, V. České trestní právo hmotné procesní v evropském právním prostředí. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4982-6.

LÁNY, Emil, P. O našich věznicích a věznicích. Naše Doba. Praha: Jan Laichter, 1924, roč. 31.

MAREŠOVÁ, A. a kol. Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza. Praha: IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8.

MAREŠOVÁ, A., TAMCHYNA, M. Několik kritických připomínek k současným pokusům o resocializaci pachatelů trestných činů. Trestněprávní revue. 2011. ISSN 1213-5313.

MEZNÍK, J. a kol. Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1248-X.

MORKESOVÁ, H. Když chceš, tak můžeš! České vězeňství. 2015, č.4. ISSN 1213-9297.

MOTEJL, O. a kol. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství. Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-80-7357-606-6.

NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., a HÁJEK, S. Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie. Praha: C. H. Beck, 1997. ISBN 8071791776.

NETÍK, K. a NETÍKOVÁ, D. Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky. Praha: Univerzita Karlova, Ústav kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 1994. ISBN 80-7066-518-1.

OBENTRAUT, M. Samospráva obce v království Českém. Praha: nákladem spisovatelovým, 1863.

PAVLÍČEK, V a kol. Ústavní právo a státověda, II.díl.Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-084-0.

Průvodce pro výstup z vězení.Olomouc: Podané ruce, o.s., 2012. ISBN 978-80-904145-49.
RAJDLOVÁ, J. V roce 2017 běželo proti předsudkům na čtyři sta běžců. České vězeňství. 2017, č. 2/3. ISSN 1213-9297.

RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, Kapitoly z penologie II. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-264-5.

ROZUM, J., KOTULAN, P., VŮJTĚCH, J. Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR: výzkum uskutečněný v rámci programu Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů v horizontu roku 2000. Praha: IKSP, 2000. ISBN 80-86008-77-0.

ROZUM, J., TOMÁŠEK, J. a kol. Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy. Praha. IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338-164-6.

SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie, II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňnými. Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.

SCHEINOST, M. a kol. Sankční politika pohledem praxe. Praha: IKSP, 2014. ISBN 978-80-7338-144-8

TOMÁŠEK, J. Zaměstnání jako faktor desistence. Praha: IKSP, 2017. ISBN 978-80-7338-166-0.

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-0225-7.

VÁLKOVÁ, H.; KUČHTA, J. Základy kriminologie a trestní politiky. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2.

VANTUCH, P. Aktuální otázky postpenitenciární péče. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1982.

VANTUCH, P. Stav a perspektivy systému postpenitenciárního působení v Československu. Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva. Praha: Ústav státu a práva AV ČR.. Roč. 129, č. 11, 1990. ISSN 0231-6625.

ZAMBOJ, L. Záznam v rejstříku trestů jako bariéra na trhu práce. České vězeňství. 2015, č.4. ISSN 1213-9297.

Seznam použitých internetových zdrojů

Aktuality Probační a mediační služby ČR. ISBN 978-80-7368-628-4. Dostupné na https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?IDA=953, dne: 1.12.2017.

BLACK, M. a SMITH, R. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System. Dostupné z : http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi254.pdf, dne: 11.12.2017.

DAVIDOVÁ, I. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. 1. Doporučení ochránce práv k požadavku výpisu z Rejstříku trestů jako určujícím kritériu pro přijetí do zaměstnání sp. Zn. 30/2010/DIS/LO. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Doporučení_rejstrik-trestu.pdf, dne: 27.11.2017.

Důvodová zpráva k zákonu č.58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění dalších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha-c--3---Duvodova-zprava-k-novelizovanemu-zneni-trestniho-zakoniku.pdf> dne 7.12.2017.

Evropská vězeňská pravidla, plný text dostupný z : <http://vsocr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropsk%C3%A1-v%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A1-pravidla.pdf>, dne:19.12.2017.

Informace o Charitě ČR. Dostupné na: <http://www.charita.cz/o-charite/>, dne 11.12.2017.

Informace o organizaci Romodrom. Dostupné z: <http://www.romodrom.cz/new/poslani.php>, dne 10.12.2017.

Informace o organizaci Sananim. Dostupné z : [http://www.sananim.cz/centrum-pro-osoby-v-konfliktu-se-zakonom-\(cokuz\).html](http://www.sananim.cz/centrum-pro-osoby-v-konfliktu-se-zakonom-(cokuz).html), dne 11.12.2017.

Informace o projektu AL PASO Vysočina. Dostupné na: <http://www.charita.cz/o-charite/adresar/?s=al-paso-vysocina#directory-detail>, dne 12.12.2017.

Informace o službách poskytovaných organizací Podané ruce. Dostupné z : <http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/drogove-sluzby-ve-vezeni/>, dne 12.12.2017.

Informační dokument o přijetí revize Standardních pravidel, dostupné z <https://www.penalreform.org/priorities/prison-conditions/standard-minimum-rules/>, dne: 19.12.2017.

Informační zpráva o duchovní službě. Dostupné na: <http://vscr.cz/o-nas/duchovni-sluzba/zakladni-informace-2/>, dne: 18-12-2017.

Informační zpráva o job clubech. Dostupné na: <https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/jobclub>, dne: 7.11.2017.

Informační zpráva o zaměstnanosti vězňů. Dostupné z <http://vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/aktualni-pocty-zamestnanych-veznu/>, dne: 7.11.2017.

Informační zpráva o zaměstnávání vězňů ve věznici Oráčov. Dostupné z: <http://vscr.cz/veznice-oracov/zamestnavani-veznu/>, dne: 7.11.2017.

Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015 - 2025. Dostupné z https://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf, dne: 11.12.2017.

Koncepce vězeňství do roku 2025, Ministerstvo spravedlnosti, dostupné z : <http://vscr.cz/koncepce-vezenstvi/> dne 7.12.2017

Materiál OECD k Social Impact Bonds v členských státech. Dostupné z : <http://www.oecd.org/cfe/leed/UnderstandingSIBsLux-WorkingPaper.pdf>, dne: 7.12.2017.

Mezi vězením a komunitou. Sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňů osob. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s. Dostupné z : http://www.osmosty.cz/images/pdf/pub_sance.pdf dne: 7.11.2017.

Podnět výboru proti mučení a jinému nelidskému, krutému, ponižujícímu zacházení a trestání k otázce vězeňství. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/.../podnet-k-otazce-vezenstvi-cistopis.docx>, dne: 7.11.2017.

Podrobnosti o činnosti Dismas o.p.s. Dostupné z: <http://dismas.cz/neziskovka-dismas/>, dne: 19.12.2017.

Prezentace projektu Republikovým výborem pro prevenci kriminality. Dostupné na : [file:///C:/Users/hp/Downloads/RVPPK_2A%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/hp/Downloads/RVPPK_2A%20(1).pdf), dne 12.12.2017.

První kroky ke svobodě. 3. vydání. Praha: RUBIKON Centrum, 2013, 31 s., Dostupné na: http://www.rubikoncentrum.cz/download/brozura_prvni_kroky_na_svobode.pdf, dne: 7.12.2017.

Publikace RUBIKON Centra. Dostupné na: <http://www.rubikoncentrum.cz>, dne 28.11.2017.

Redakce: Spolek pro blaho propuštěných káránců v Praze. ČKD, 1880/6. Dostupné z: http://www.depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_1092, dne: 7.12.2017.

Rozhovor s ředitelem věznice Jiřice. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/dvtv-3-4-2017-exil-v-australii-reditel-veznice/r~635e782a189011e7a4bd0025900fea04/>, dne: 19.12.2017.

Sociální kurátor-nositel a průkopník sociální péče, MVČR. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/socialni-kurator-a-postpece-pptx.aspx, dne: 27.11.2017.

Standardní minimální pravidla zacházení s vězni. Dostupné na: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf, dne: 14.12.2017

Stanovisko vlády k problematice sociálního bydlení. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jan_chvojka/aktualne/vlada-schvalila-navrh-zakona-o-socialnim-bydleni-154194/, dne: 14.12.2017.

Statistická ročenka Vězeňské služby, dostupné z: <http://vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2016.pdf>, dne: 7.11.2017.

Teorie Marie Krakešové v kontextu vývoje postpenitenciární péče v Ostravě. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/21167/Krakesove.pdf>, dne 19.12.2017.

vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka.pdf, dne 7.11.2017.

Zpráva o výsledku ověření účinnosti reintegračního programu v ČR určeného osobám propuštěným z vězení prováděného formou jejich pobytu v Probačním domě. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/novinky/>, dne: 11.12.2017.

Použité právní předpisy

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony.

Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení.

Zákon č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

Zákon č. 182/2006 Sb. Insolvenční zákon.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Nářízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá současnou právní úpravou postpenitenciární péče. Je rozdělena do šesti tematických okruhů. Úvodní kapitola práce vymezuje pojem penitenciární a postpenitenciární péče a pojem resocializace. Druhou kapitolu uvozuje rozbor právní úpravy penitenciárního zacházení, včetně aktivit OSN a Rady Evropy v této oblasti. Pozornost je věnována také novému způsobu diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu. Následuje popis právní úpravy programů zacházení s pachateli ve výkonu trestu odnětí svobody, včetně výčtu jejich standardizovaných forem. O jednotlivých aktivitách programu zacházení je pojednáno s důrazem na aktivity pracovní a vzdělávací. Poslední podkapitola se věnuje popisu průběhu propuštění z výkonu trestu.

Těžiště práce spočívá ve třetí a čtvrté kapitole, které se zabývají postpenitenciární péčí a problémy propuštěných. První podkapitola se soustřeďuje na vývoji péče o propuštěné z výkonu trestu na českém území od pádu rakousko-uherské monarchie dodnes. Druhá podkapitola rozebírá současnou podobu poskytování postpenitenciární péče formou sociálních služeb a pomoci v hmotné nouzi. Strukturu poskytovatelů včetně detailního rozboru aktivit nejvýraznější české nestátní neziskové organizace RUBIKON Centrum je věnována podkapitola třetí. Čtvrtá kapitola popisuje problémy, kterým musí čelit lidé opouštějící výkon trestu odnětí svobody. Detailně jsou popsány negativní důsledky pobytu ve vězení, především potíže s nalezením ubytování a s uplatněním se na pracovním trhu. Pozornost je věnována i časté zadluženosti propuštěných, zprerthání jejich pozitivních sociálních vazeb a projevům prizonizace v jejich chování.

V páté kapitole jsou s odkazem na novou Koncepti vězeňství České republiky nastíněny současné trendy v přístupu k vězněným a propuštěným osobám. Případová studie v šesté závěrečné kapitole má za cíl přiblížit, jak probíhá opuštění výkonu trestu a snaha začlenit se zpět do společnosti v praxi.

Klíčová slova

Penitenciární zacházení, postpenitenciární péče, programy zacházení, resocializace.

Abstract

This thesis deals with the current legal regulation of post-penitentiary treatment. It is divided into six thematic areas. The opening chapter defines the concept of penitentiary and post-penitentiary treatment and the concept of resocialization. The second chapter contains an analysis of the legal arrangements for penitentiary treatment, including UN and Council of Europe activities in this area. Attention is also paid to a new way of differentiating sentenced prisoners. Description of the legislation of the treatment programs, including an enumeration of their standardized forms follows. The individual activities of the treatment programs are treated with an emphasis on work and educational activities. The last subchapter deals with the description of the release from imprisonment.

The focus of the work lies in the third and fourth chapter dealing with post-penitentiary care and problems of released prisoners. The first sub-chapter focuses on the development of care for the released prisoners on the Czech territory from the collapse of Austro-Hungarian Empire to the present. The second subchapter analyzes the current form of providing post-penitentiary treatment in the form of social services and assistance in material need. The structure of providers, including a detailed analysis of the activities of the most significant Czech non-governmental non-profit organization RUBIKON Centrum, is in the third chapter. The fourth chapter describes the problems faced by released prisoners. The negative consequences of imprisonment, in particular the difficulty of finding accommodation and applying to the labor market, are described in detail. Attention is also paid to the frequent debts of the released prisoners, dissolving their positive social ties and the manifestations of the prisonisation in their behavior.

The fifth chapter mentions current trends in access to imprisoned and dismissed persons, with reference to the new Concept of the Prison System of the Czech Republic. The case study in the sixth final chapter aims to illustrate the way in which the prison is abandoned and the attempt to integrate into society in practice.

Key words

Penitentiary treatment, post-penitentiary treatment, treatment programs, resocialization.